

GudenåStien

– vision og helhedsplan



April 2020



Isfugl

Om denne publikation

GudenåStien – vision og helhedsplan er blevet til på baggrund af ønsker fra otte kommuner og tre enheder af Naturstyrelsen. Alle ligger ved Gudenåen og har væsentlige interesser i at få fuldført arbejdet med GudenåStien.

Det er Vejle, Hedensted, Horsens, Skanderborg, Silkeborg, Favrskov, Viborg og Randers Kommuner samt Naturstyrelsen Trekantsområdet, Søhøjlandet og Kronjylland.

GudenåStien – vision og helhedsplan er redigeret af Knud Erik Hesselbjerg, Naturstyrelsen Søhøjlandet og Gunhild Øeby Nielsen, GudenåSamarbejdet.

Landskabsarkitekt Bendt Nielsen har været ekstern konsulent. Illustrationer Theis Andersen.

Alle beløb, som er nævnt i teksten eller i tabeller er eksklusive moms med mindre andet er anført.

Nordeafonden har støttet udgivelsen via midler til projektet OplevGudenå.

Forsidebillede: Den nyrenoverede Træksti – en del af GudenåStien. Bagsidefoto: Den spæde Gudenå ved Jomfruhale

**NORDEA
FONDEN**

Vi støtter gode liv

Version 1



HØRSENS KOMMUNE



Randers Kommune



GudenåSamarbejdet

Indhold

Indhold	2
Vision og sammenfatning	3
Vision	4
Indledning	4
Hvad er GudenåStien?	5
Sammenfatning	6
Forslag til kommende delprojekter	6
Igangværende delprojekter	6
Afsluttede delprojekter	6
Andre relevante projekter	6
Eksempler på formidling	7
Digital formidling	7
Positiv skiltning	7
Trykt formidling	7
Faciliteter og standardpriser	8
Helhedsplan – kommunevis	9
Vejle og Hedensted	10
Hedensted	12
Horsens	14
Skanderborg	16
Silkeborg	18
Viborg	20
Favrskov	22
Randers	24

Baggrund 27



Blåvinget pragtvandnymfe



Havørn

Ekstrakt

GudenåStien vil gøre det muligt for publikum helt unikt at opleve Danmarks længste å. Fra Gudenåen pibler ud som kilde i Tinnét Krat gennemløber den de smukkeste ådale, udbredte kær, Søhøjlandets mange søer og de mægtige Gudenåenge, inden den som en flod løber ud i Randers Fjord.

Fra kilde til fjord bliver den ca. 170 km lang. Den forløber på eksisterende afmærkede ruter, ikke-afmærkede småveje og på nyanlæg.

Inden GudenåStien er en realitet, skal der afmærkes ca. 50 km småveje og stier efter aftale med lodsejerne, og her vil forekomme en del nyanlæg.

Ønsker til nyanlæg, faciliteter og formidling ved GudenåStien er opgjort til ca. 40,5 mio. kr.

Der er projekter i direkte tilknytning til GudenåStien under udførelse for ca. 5,6 mio. kr., og i afsluttede projekter er der investeret for 55,0 mio. kr.



Vision og sammenfatning

Vision

En ny vandrerute af national betydning

Fra kilde til fjord vil GudenåStien blive en ca. 170 km lang ensartet afmærket vandrerute med tilhørende faciliteter og formidling.

På turen oplever publikum helt unikt Danmarks længste å fra den pibler ud som kilde i Tinnet Krat, til den som en flod løber ud i Randers Fjord.

Gudenåen falder næsten 75 højdemeter undervejs til havet og gennemløber et af landets mest varierede istidslandskaber. Den passerer de højeste toppe, de største sammenhængende skove, smalle og nedskårne dale, udbredte kær og enge, deltaområder og sammenhængende bånd af nogle af landets store søer.

Undervejs vil man kunne opleve den store variation i natur og landskab, og hvordan mennesket på hele strækningen har levet med og af åen op gennem historien.

Jægere og samlere vandrede langs åen ind i det midterste af Jylland. Man bosatte sig og

opdyrkede senere landet. Der blev dannet velorganiserede samfund med høvdinge og våbenføre grupperinger, så man kunne beskytte sig mod indtrængende fjender.

Med klosterkulturens indtog kom laksegårde, ørredfang og ålekister i Gudenåen. Og man påvirkede selve Gudenåens løb med avanceret byggeri af kanaler og dæmninger, så man kunne udnytte vandkraften til møllerier.

De gamle møller blev i den tidligere industrialisering ombygget til industrianlæg til fremstilling af f.eks. trikotage, træmasse til papirproduktion og pap, men nye industrimøller kom også til samt små og store kraftværker til elproduktion.

Vandvejen fik stor betydning for de tunge transportopgaver via pramfarten, indtil jernbaner og veje tog over. Gudenålandet blev indtaget af landskabsmalere, som bidrog til at udbrede kendkabet til herlighedsværdierne. Turismen fik fat, og byudviklingen tog fart.

I dag er Gudenålandet mange steder et slaraffenland for outdooraktiviteter, men potentialet er større, hvis man ser det i et sammenhængende perspektiv. Og det vil GudenåStien i høj grad bidrage til.

Knuds gennemløb ved Marimunde – fra Knudsø i forgrunden til Birksø i baggrunden. Himmelbjerggruten/GudenåStien går på den buede træbro fra Skimminghøj til Birkhede.



Indledning

OplevGudenaa og GudenåSamarbejdet

Ideen om en sammenhængende vandresti fra Gudenåens Kilder til Randers Fjord – GudenåStien – opstod i et bredt sammensat partnerskab, der afrapporterede sin indsats i publikationen *Gudenåstierne og Vandvejen* fra oktober 2013. Dette partnerskab var nedsat gennem projektet OplevGudenaa.

Beboergrupper, friluftorganisationer og myndigheder langs Gudenåen havde dengang en række forslag til en samlet Gudenåsti.

Grønne partnerskaber var i gang med at opgradere lokaliteter, hvor f.eks. bilende, cyklende, gående eller sejlede mødtes langs Gudenåen. Disse GudenåKrydsningspunkters aktuelle projekt-tilstand fremgår af kortet til højre.

Da turismeprojektet *Gudenåen – en strøm af oplevelser* samt projektet *OplevGudenaa* neddro sine aktiviteter ved udgangen af 2015, havde de 7 kommuner, som havde sejlads på Gudenåen, dannet et nyt samarbejde kaldet GudenåSamarbejdet.

GudenåSamarbejdet har fortsat arbejdet med bl.a. GudenåStien og krydsningspunkterne.

GudenåStien – vision og helhedsplan

Denne publikation opsummerer indsatsen langs Gudenåen siden starten på projektet OplevGudenaa i 2012. Og der ses fremad mod en indsats, som kan føre til den endelige realisering af GudenåStien med faciliteter og formidling.

Der fremstilles en samlet beskrivelse af GudenåStien med tilknyttede faciliteter opdelt i:

1. Forslag til kommende delprojekter
2. Igangværende delprojekter
3. Afsluttede delprojekter

Beskrivelsen danner et overblik over, hvor det giver bedst mening at intensivere indsatsen for at opnå sammenhæng og koordinering af tilgængelighed, faciliteter og formidling langs Gudenåen.

Der gives også et bud på en kvalitativ klassificering af GudenåStien (brugere, størrelse, belægningstype m.v.).

Projekt-status for tidligere udpegede krydsningspunkter ved GudenåStien og Vandvejen

Marts 2020



Der findes allerede mange stiforløb og mange faciliteter langs Gudenåen grundet pramdragningen fra Randers til Silkeborg og kanosejladsen fra Tørring til Randers.

Helhedsplanen for GudenåStien vil lukke hullerne i det nuværende stisystem og supplere de eksisterende faciliteter og formidling langs åen.

På siderne 9-23 gennemgås tilbagemeldingerne indsamlet af kommunerne og Naturstyrelsens lokale enheder. Alle ønsker er indtegnet på kort og fremgår af tabeller.

Ønsker til nye faciliteter er angivet ved piktogrammer med en rød kontur. Øvrige piktogrammer på kortene viser eksisterende faciliteter på de konkrete lokaliteter, hvor piktogrammerne er placeret.

Hvad er GudenåStien?

Forløb og afmærkning

GudenåStien vil være en sammenhængende og ensartet afmærket vandrerute fra Gudenåens Kilder til Randers Fjord.

Dele af vandreruten vil også egne sig til cykling, hvilket vil fremgå af skiltning. Hvor cykling på GudenåStien ikke vil være muligt, henvises til alternative ruter og de afmærkede regionale cykelruter.

GudenåStien afmærkes på eksisterende småveje og stier, og den skal så vidt muligt være farbar året rundt.

Hvor det ikke er muligt at finde egnede eksisterende småveje og stier, skal der laves aftaler med lodsejerne om nyanlæg, der indfrier ambitionen om en sammenhængende vandrerute.

Afmærkningen skal ske i henhold til de principper, der indgår i *Formidling i Søhøjlandet og Horsens Fjord*, og som bygger videre på de principper, der anvendes af Naturstyrelsen på statslige arealer.

GudenåStien afmærkes som en lang vandrerute med piktogrammer, der tydeligt fortæller, at man faktisk befinder sig på ruten. Røde pile og prikker vejleder publikum, om der skal drejes fra, eller om man blot skal fortsætte ad ruten.



GudenåStien



Gudenåstien berører 8 kommuner og tre enheder af Naturstyrelsen. Fra kilde til fjord bliver den ca. 170 km lang, uanset om man tager forløbet nord eller syd om Himmelbjergsøerne. På kortet er den røde del af ruten allerede etableret og afmærket. De lilla dele på i alt 50 km skal afmærkes efter aftale med lodsejerne, og her vil forekomme en del nyanlæg.

stille begrænsende krav til stiernes beskaffenhed, bredde, forløb og udformning for at sikre hensynet til naturforholdene.

F.eks. er der på den fredede del af Trækstien i landområderne forbud mod at medtage hund. Denne regel vil også omfatte GudenåStien på de sammenfaldende delstrækninger, hvor hund ikke er tilladt. Ligeledes

er cykling heller ikke tilladt på den fredede Træksti uden for byområderne. Til gengæld er både hunde og cykler velkomne på de offentligt ejede dele af Trækstien.

Det skal nærmere undersøges, om GudenåStien kan opnå kvalitetsmærke i henhold til Dansk Vandrelaugs klassifikation eller andre europæiske certificeringsordninger.

GudenåStien vil således have forløb, der på delstrækninger overlapper og er sammenfaldende med eksisterende afmærkede ruter som f.eks. Himmelbjergruten eller Trækstien.

GudenåStien kan også afvige fra de eksisterende ruter og få sit helt eget forløb. Det vil typisk være på nyetablerede strækninger eller for at undgå delstrækninger af eksisterende stier/ruter, hvor der f.eks. forekommer hyppige oversvømmelser.

Sideruter og lokale rundture til GudenåStien afmærkes med rutenavn og gule pile og prikker.

Tilstand

Ambitionen er, at GudenåStien er farbar året rundt. Der kan forekomme lokale hændelser, som for en kortere periode lukker GudenåStien. Det vil i givet fald fremgå ved skiltning fra kommunernes eller Naturstyrelsens side, hvilken omvej, man kan benytte.

Ambitionen er også, at GudenåStien som udgangspunkt er tilgængelig for alle. Det vil sige, at trin og trapper undgås, eller at der er nærliggende alternative muligheder uden trin og trapper. Der bør være tale om kørefaste belægninger i forhold til kørestole, klapvogne etc. (fast grus- eller asfaltbelægning). Trampestier vil indgå i selve GudenåStien, hvor andre alternativer ikke kan findes.

GudenåStien skal have nødvendige myndighedstilladelser, som også kan påvirke stiens grundlæggende kvalitet. På fredede eller naturbeskyttede arealer, kan myndighederne

Formidling i Søhøjlandet og Horsens Fjord



Fra indvielsen af stien Verdens Ende i Uldum Kær, juni 2019

HORSSENS KOMMUNE

Odder
Kommune



HEDENSTED
KOMMUNE

Skanderborg

Silkeborg

Miljø- og
Fødevarerministeriet
Naturstyrelsen

Juni 2019

Sammenfatning

Forslag til kommende delprojekter

Kommunerne og Naturstyrelsen har samlet indmeldt projektforslag for **40,5 mio. kr.** til realisering af den samlede vision om GudenåStien med tilhørende faciliteter og formidling – svarende til 51 mio. kr. inklusive moms.

8,7 mio. kr af de foreslåede investeringer knytter sig til Naturstyrelsens arealer og resten til kommunale eller private arealer.

Ca. 19,7 mio. kr. af disse midler ønskes placeret i stianlæg alene – det vil sige træstier, grusstier på singels over våde arealer og grusstier uden singels, hvor det er formålet at skabe kørefaste stibelægninger. I projektforslagene indgår også enkelte større anlæg i form af en bro over Gudenåen og en stitunnel under en omfartsvej.

Ca. 17,8 mio. kr. ønskes til etablering af faciliteter som toiletter, sheltere, madpakkehuse og fugle/udsigtstårne samt platforme ved vandløb og andre anlæg, som letter adgangen til de Gudenånære arealer i direkte tilknytning til eller nær GudenåStien. Mange af disse faciliteter knytter sig også til GudenåKrydsningspunkterne.



Formidling og faciliteter ved Den Genfundne Bro.

Ca. 3,0 mio. kr. ønskes anvendt på afmærkning af GudenåStien samt formidlingstavler i tilknytning til GudenåStien. Da GudenåStien også påvirker allerede afmærkede og formidlede ruter indgår der i disse midler også de nødvendige konsekvensrettelser.

Ca. 8,0 mio. kr. af de 40,5 mio. er allerede bevilget til ønskede delprojekter pr april 2020. Der er budgetsat midler ved kommunerne og ydet bevillinger fra bl.a. Friluftsrådet fortrinsvis til faciliteter i partnerskaber og bro over Gudenåen.

Forslag til kommende delprojekter fordelt på kommuner			Ønsker			
Samlet overblik	Emne	Forslagsstiller	Sti	Faciliteter	Formidling	I alt
Kommune						
Vejle	Stier, faciliteter og fomidling	Forskellige	2.019.000	992.000	290.000	3.301.000
Hedensted	Stier, faciliteter og fomidling	Forskellige	4.420.500	2.178.000	225.500	6.824.000
Horsens	Stier, faciliteter og fomidling	Forskellige	3.142.000	0	204.000	3.346.000
Skanderborg	Stier, faciliteter og fomidling	Forskellige	0	4.443.000	404.000	4.847.000
Silkeborg	Stier, faciliteter og fomidling	Forskellige	0	6.693.000	334.000	7.027.000
Favrskov	Stier, faciliteter og fomidling	Forskellige	5.665.000	0	152.500	5.817.500
Viborg	Stier, faciliteter og fomidling	Forskellige	1.050.000	2.914.000	420.000	4.384.000
Randers	Stier, faciliteter og fomidling	Forskellige	3.435.000	561.000	295.000	4.291.000
Generelt	Stier, faciliteter og fomidling	Forskellige	0	0	735.000	735.000
Alt i alt			19.731.500	17.781.000	3.060.000	40.572.500

Forslag til kommende delprojekter fordelt på emner			Ønsker			
Fordelt på emner	Emne	Forslagsstiller	Sti	Faciliteter	Formidling	I alt
Stier, broer m.v.	Træstier	Forskellige	3.743.750			3.743.750
Stier, broer m.v.	Grusstier, færdselsretter, spange etc.	Forskellige	9.542.750			9.542.750
Stier, broer m.v.	Broer over vandløb	Forskellige	3.445.000			3.445.000
Stier, broer m.v.	Tunnel	Forskellige	3.000.000			3.000.000
Faciliteter	Sheltere, madpakkehuse, fugletårne	Forskellige		755.000		755.000
Faciliteter	Toiletter, anslået	Forskellige		5.662.520		5.662.520
Faciliteter	Andet: Tilgængelighed, platforme, omklædning etc., anslået	Forskellige		11.363.480		11.363.480
Afmærkning og formidling	Afmærkning og formidling	Forskellige			3.060.000	3.060.000
Emner i alt			19.731.500	17.781.000	3.060.000	40.572.500

Igangværende delprojekter

Primo 2020 er der allerede igangsat en række delprojekter ved GudenåStien. Disse delprojekter er alle fuldt finansierede og er under udførelse eller forventes udført i 2020.

Det handler om stianlæg for ca. 4,1 mio. kr., faciliteter for 0,6 mio. kr. samt formidling for ca. 0,8 mio. kr. Der er således aktuelt projekter i gang om GudenåStien for ca. 5,6 mio. kr.

Afsluttede delprojekter

Siden projektet OplevGudenaa blev igangsat i 2012, har der været gennemført en lang række projekter – dels myndighedsprojekter og dels grønne partnerskaber om konkrete delprojekter.

På daværende tidspunkt var grønne partnerskaber både en statslig støtteordning i regi af Naturstyrelsen, men også en arbejds metode som viste sig at være en god måde at engagere lokale ressourcer, foreninger m.v. i arbejdet med at udtænke, udføre og i enkelte tilfælde drive delprojekter. Grønne partnerskaber har samlet set bidraget væsentligt til opfattelsen af Gudenåen som et samlet landskab.

I regi af OplevGudenaa blev der udarbejdet en række retningslinjer og anbefalinger for tværgående samarbejder og partnerskaber. Det er ikke alene projektet OplevGudenaa, som kan tilskrives "æren" for at have katalyseret alle delprojekter, men der er næppe tvivl om, at indsatsen ellers ikke ville have været så massiv og konkret.

Der er finansieret og udført delprojekter ved Gudenåen for i alt:

Stier 30,5 mio. kr.
Faciliteter 20,7 mio. kr.
Formidling 3,8 mio. kr.

I alt 55,0 mio. kr.



Nattergal



Riværket i Klosterkær april 2020.

Andre relevante projekter

En række andre projekter er udført langs Gudenåen af Naturstyrelsen og kommunerne, uden at disse projekter har en primær relation til GudenåStien. Det kan være naturindsatser i medfør af lovgivning eller forsøgsprojekter, som vil få betydning for GudenåStien, når de er udført.

Andet, som er ønsket i fremtiden:

Der tale om forprojektet, *Strømmen*, om Vestbirk Vandkraftværk, den solcelledrevne turbåd *Hjejlen II* mellem Ry og Himmelbjerget samt *trailcentre* i Skanderborg og Silkeborg Kommuner. Trailcentrene udvikles i samarbejde med Lokale og Anlægsfonden.

Disse ønsker koster til sammen 65,3 mio. kr.

Andet, som er under udførelse:

Omhandler bl.a. et vandplanprojekt i Klosterkær, som Horsens Kommune er ved at lægge sidste hånd på, forprojekter om renovering og etablering af stier samt et projekt om øget tilgængelighed til Gudenåengene ved Randers Naturcenter, hvor ÅV Jensens Fonde har bevilget et beløb.

Samlet er der bevilget 10,6 mio. kr. til disse projekter, som er under udførelse.

Andet, som er udført:

Rummer en større naturgenopretning og adgang til *Uldum Kær*, fjernelse af spærring i Gudenåen, hvor *Den Genfundne Bro* dukkede op, fjernelse af spærringen ved *Vilholt Mølle*, etablering af stier flere steder langs Gudenåen og erhvervelse af arealer til frivilliges naturpleje i Gl. Rye.

Samlet er disse andre udførte projekter finansieret med 21,0 mio. kr.

Digital formidling

OplevGudena.dk

Det mobile website OplevGudena.dk henter data fra forskellige nationale platforme og viser dem samlet på baggrund af løbende opdaterede kort fra GeoDanmark.

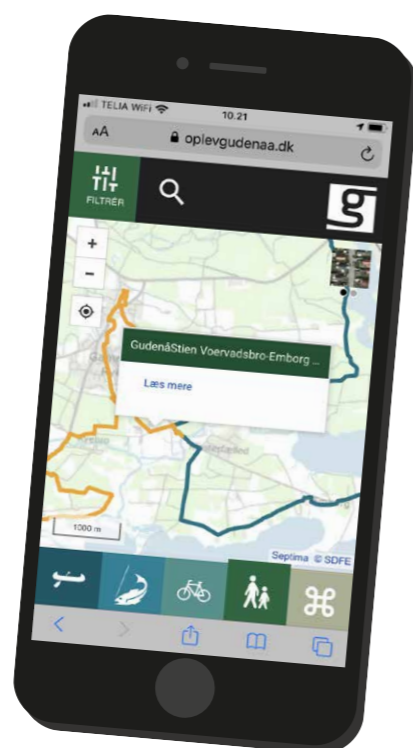
De platforme, som leverer data til OplevGudena.dk er:

- HistoriskAtlas.dk
- Udinaturen.dk / Fælles Friluftsdatabase (FKG)
- GuideDanmark
- Danmarks Sportsfiskerforbunds nationale kort og Silkeborg Fiskeriforening
- GeoDanmark

OplevGudena.dk administreres og udvikles i dag af GudenåSamarbejdet. Oplevgudena.dk lanceres i ny version i 2020 - dels mhp de nye regler om webtilgængelighed, dels mhp samkøring med den nye nationale database for rekreative data, FKG.

GudenåSamarbejdet fik sitet overdraget fra det Nordeafondsfinansierede projekt OplevGudena, som igen havde fået platformen fra OplevSøhøjlandet.

Et søstersite, OplevHorsensFjord.dk, er bygget over den helt samme grundidé og er i realiteten et identisk produkt, hvor man blot fokuserer på en anden geografi. I princippet er sitet landsdækkende!



Podcast – Åsteder, fortællinger fra Gudenåen

Museerne omkring Gudenåen har i udgivet podcast om Gudenåens rige kulturhistorie - én hver måned. Den første om Gudenåens udspring i Tinnet Krat blev udgivet i juni 2019.

Podcast-projektet er udviklet af GudenåSamarbejdet og museerne med bidrag fra Region Midtjylland. Det er planen at fortsætte produktionen af podcasts.

Scan koden til venstre!



Positiv skiltning

En af ambitionerne med al ny skiltning langs Gudenåen er at give positiv vejledning til publikum.

Der er desværre fortsat mange forbudsskilte på private arealer. Man må formode, at publikum har været i tvivl om, det var i orden at tage ophold eller færdes – eksempler kan ses side 31. Det er håbet, at forbudsskiltene kan afløses af ensartede skilte (hvid tekst på grøn bund), som fortæller publikum, hvad man *godt må*.

På infotavler m.v. anvises færdselsregler og opfordring om at tage affald med sig hjem, hvis man støder på det.



Skilt på bådebroer

Skiltning for de sejlene

Ved mange bådebroer i Søhøjlandets søer og åer bydes publikum nu velkommen og opfordres til at vise hensyn – også ved broer, som tilhører foreninger og har status som private broer.

GudenåSamarbejdet har sammen med kommunerne og Naturstyrelsen skiltet for de sejlene, så det er blevet lettere at orientere sig på sejlbart vand.

Samtlige broer, man kan sejle under, er nu skiltet med navn og afstand til nærmeste relevante landgangssteder (campingpladser, teltpladser, isætningssteder etc.), og når man ankommer til destinationen, er der sat henvisningskilte, hvor man kan gå i land.

Skilt på vejbro, man sejler under



Skiltning for gående

Ved nye allerede eksisterende og afmærkede vandreruter opsættes med jævne mellemrum piktogramskilte med afstande til kommende mål på ruten.

Endvidere opsættes der typisk ved P-pladser oversigtskort, som fortæller, hvor man er på ruten og hvor ruten fører hen. På de samme tavler kan der være henvisning til lokale afstikkere eller formidlet en relevant natur- eller kulturhistorie.

Skiltning ved banegårde på vej

GudenåSamarbejdet har tilbudt kommunerne langs åen at opsætte friluftskort ved banegårdene. I Silkeborg Kommune har man allerede opsat sådanne skilte flere steder i tilknytning til brandet om *Silkeborg Søhøjlandet - Danmarks Outdoorhovedstad*.

Friluftskortene viser, hvad der findes af muligheder for et aktivt friluftsliv i et større landskab omkring banegården samt et mere detaljeret kort med de mest nærliggende muligheder. Det er typisk vandre- og cykelruter samt gode steder at tage ophold, overnatte etc.

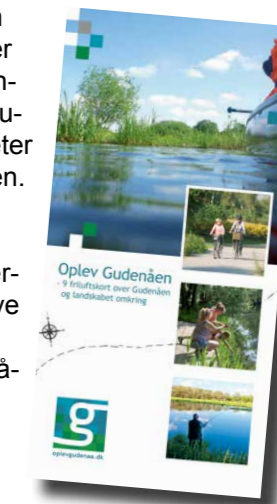


Trykt formidling

Turismeorganisationerne langs Gudenåen har i 2018 formidlet de fire afmærkede regionale cykelruter langs Gudenåen med udgivelsen af folderen *Cykelruter ved Gudenåen*.



GudenåSamarbejdet har udgivet 9 friluftskort, som samlet formidler afmærkede vandreruter, cykelruter samt faciliteter langs Gudenåen. Friluftskortene skal løbende ajourføres, efterhånden som nye ting kommer til – f.eks. GudenåStien.



GudenåKomiteen udgiver hvert år opdaterede foldere om sejlads på Gudenåen. F.eks. skal alle lejere af kanoer have et kort af udlejeren.



Faciliteter og standardpriser

Hvilke faciliteter, man ønsker at opstille et givent sted, afhænger af mange forhold som f.eks.:

- Hvad passer bedst ind - æstetisk, farvevalg, materialevalg?
- Er der myndighedskrav via lokalplaner eller lign.?
- Er der mulighed for tilslutning af el, vand, kloak m.v.?
- Er driftsopgaven sikret, og hvem varetager den?
- Hvad kan man få myndighedsgodkendelse til?
- Hvad koster det?
- Hvilken leverandør er man tryk ved?

I forhold til GudenåStien med tilhørende faciliteter er der fra kommuner og Naturstyrelsens forskellige enheder indmeldt og prissat ønsker. For at sikre en ensartet kvalitet blev det besluttet at tage udgangspunkt i en række standardpriser, som fremgår af tabellen yderst til højre. Priserne er baseret på konkrete aktuelle udbud, hvor tilsvarende løsninger for nylig er prissat.

Når der konkret hjemtages tilbud kan priserne variere – bl.a. efter udbud og efterspørgsel, ligesom der må påregnes udsving i indkøbsprisen af materialer.

Derfor er der generelt indregnet uforudseelige omkostninger på ca. 5 % i de tabelopstillinger, der er foretaget i hver kommunebeskrivelse på siderne 7-21.



Handicappedtoilet med vand-, kloak- og el-tilslutning

Priserne tager også udgangspunkt i løsninger med samme standard, som Naturstyrelsen lægger op til på egne arealer i eksempelsamlingen om småhuse i skoven. Naturstyrelsen stiller tegninger og statiske beregninger til rådighed: <https://naturstyrelsen.dk/naturoplevelser/regler-i-naturen/skilte-og-friluftsfaciliteter/smaabygninger/eksempelsamling/>

Endelig tager priserne i tabellerne for faciliteter også udgangspunkt i foreliggende projekter, som kan rumme andre elementer og løsninger, som er valgt på baggrund af brugerønsker, stort slid etc.

Ved udførelsen af konkrete delprojekter på sigt kan andre løsninger blive valgt.

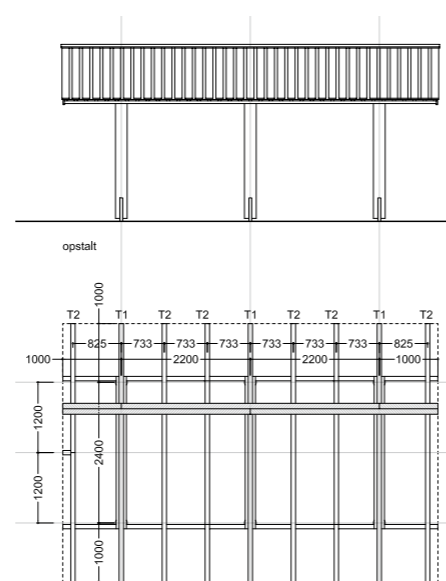


Toilet uden el og vand, men med tank, Mossøbrå

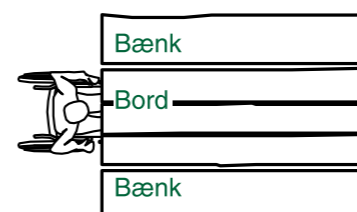
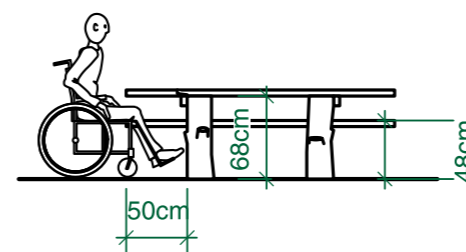


Dobbelt fugle-/udsigtstårn i Uldum Kær

Madpakkehus Emborg Bro – efter Naturstyrelsens eksempelsamling om småhuse i skoven.



Ved udformningen af borde/bænke-sæt er det oplagt at tænke i tilgængelighed for kørestolsbrugere ved at sikre, at gavlerne stikker ca. 0,5 meter ud over bordets ben. Dansk Handicap Forbund.



Standard-prisliste

Broer	Bredde	Pris/m
Mindre broer under 5 meter	1,5	5.000
Eksempel: 7x1,5 meter		80.000
Eksempel: 20x1,5 meter		200.000
Eksempel: 30x2 meter		1.200.000
Stier		
Træstier	1,5	3.750
Træstier	1,0	2.500
Grusstier på singels og geonet/geotekstil	1,5	750
Grusstier på geonet/geotekstil	1,5	300
Toiletter		
Handicapvenligt toilet inkl. tilslutning		500.000
Handicapvenligt toilet ekskl. tilslutning		400.000
Handicapvenligt toilet med tank		500.000
Multitoilet		30.000
Shelter, madpakkehus, grillhytte, udsigtstårn		
Shelter, 8 personer, type 7.1		40.000
Madpakkehus, type 6		100.000
Grillhytte, type 4		135.000
Grillhytte med sheltere, type 5		345.000
Fugle-/udsigtstårn		250.000
Infotavler, vejvisere, stiafmærkning etc.		
Bredt højskilt		5.000
Bredt højskilt, nedgravning		1.500
Bredt højskilt, indhold og print		10.000
Bredt højskilt i alt		16.500
Højskilt		3.700
Højskilt, nedgravning		1.500
Højskilt, kort/illustrationer, indhold og print		10.000
Højskilt i alt		15.200
A2-tavle		3.800
A2-tavle, nedgravning		1.000
A2-tavle kort/illustrationer, indhold og print		9.200
A2-tavle i alt		14.000
A3-tavle		1.600
A3-tavle, nedgravning		650
A3-tavle kort/illustrationer, indhold og print		8.500
A3-tavle i alt		10.750
Vejviser - dobbelt		2.000
Vejviser - dobbelt, nedgravning		1.000
Skilteflader, print og montage		2.000
Vejviser i alt		5.000
Piktogrampæl		500
Piktogrampæl, nedgravet		500
Piktogrampæl i alt		1.000



Helhedsplan – kommunevis

Vejle og Hedensted

Den øvre del af Gudenåen indgår i en samlet landskabsfredning om *Gudenåen, Skjernås kilder og Rørbæk Sø*. Næsten 1550 hektar landskab er fredet i perioden 1958-1996.

Fredningskendelsen udlagde arealer til parkeringsformål og et sammenhængende net af stier fra P-pladserne samt langs Gudenåen på strækningen fra Gudenåens Kilder til den nedlagte vandmølle Egholm Mølle lidt vest for Tørring By.

Forslag til kommende delprojekter

Den oprindelige afmærkning af stierne inden for fredningen tog sigte på at skabe mindre rundture i Gudenådalen. Der er ønske om at udvælge en strækning af de eksisterende ruter som en del af GudenåStien og afmærke denne med røde pile og prikker samt rutenavn.

GudenåStien kan begynde ved Gudenåens Kilder og tilsluttes en allerede afmærket rød rute fra Egholm Mølle til Tørring Camping.

Gudenåens Kilder er udpeget som et GudenåKrydsningspunkt, hvor der er flere

ønsker til opgradering. Bl.a. er der ønsker om en ny toiletbygning, udsigtstårn, madpakkehus og bedre formidling i form af højskilte, ligesom der er ønsker om at forbedre belægningerne på P-pladsen, på stier fra P-pladsen og videre langs Gudenåen.

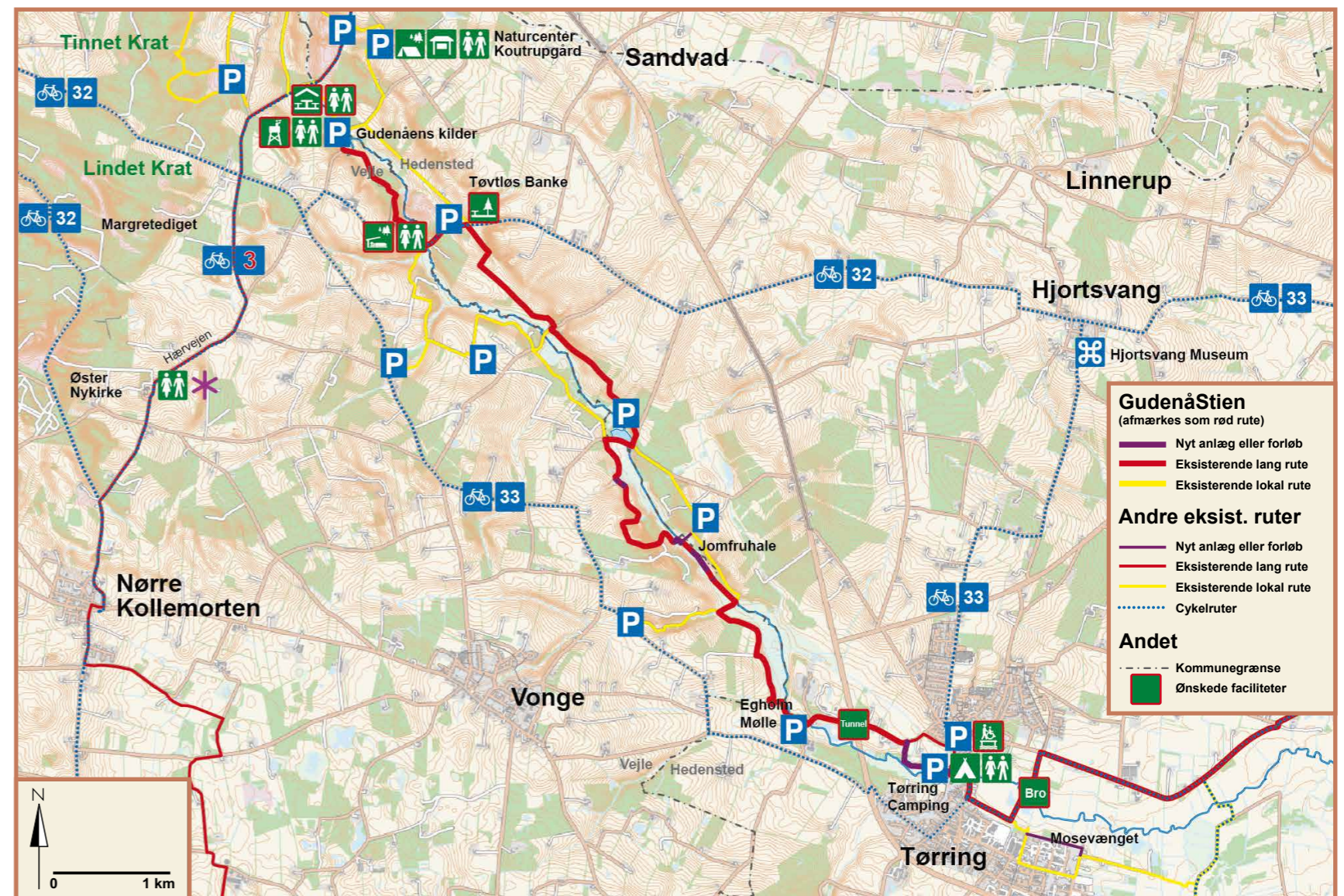
Flere steder i Gudenådalen er der gjort bestræbelser på at sikre tilgængeligheden over våde og vanskelige strækninger med bl.a. træstier. Disse træstier ønskes generelt suppleret og udskiftet med en bedre kvalitet, ligesom tilslutninger i form af grusramper og strækninger med grus er ønsket. Disse anlæg af stier og faciliteter vil bl.a. kræve fredningsnævnets tilslutning.

Igangværende delprojekter

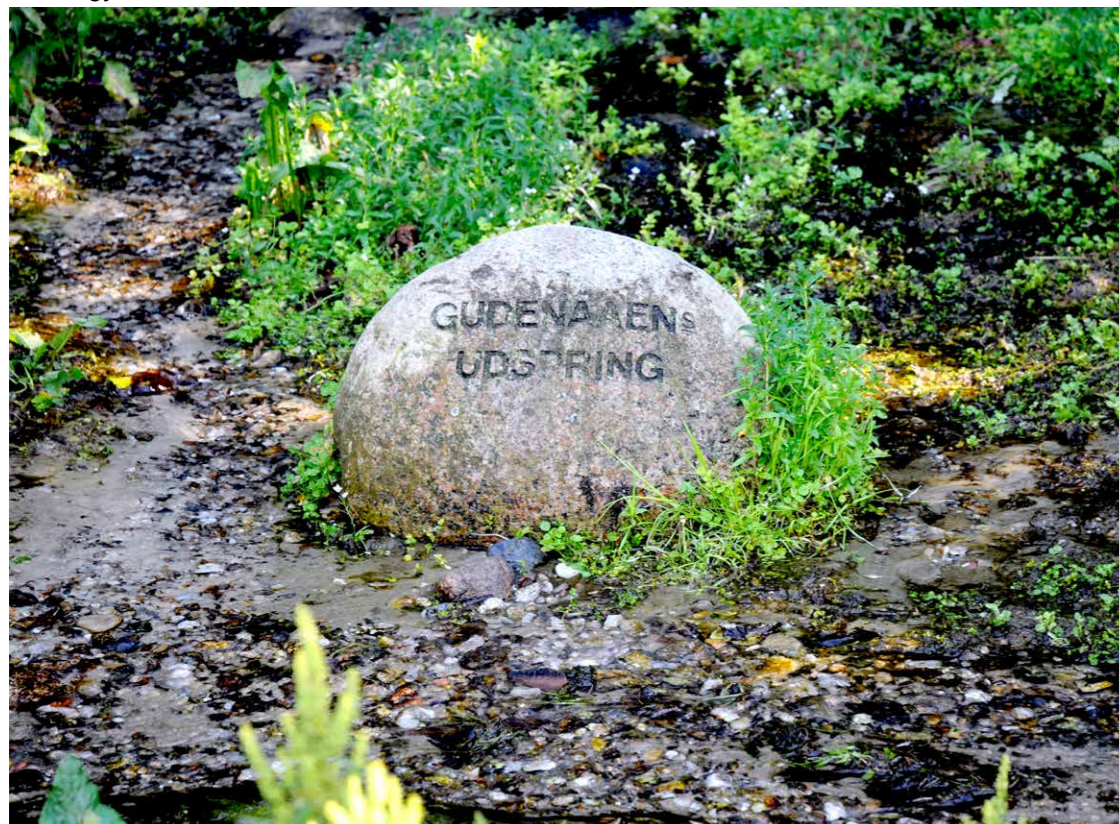
Der er bestræbelser i gang for at etablere strøm ved de eksisterende toiletter ved Gudenåens Kilder. Det vil komme nye toiletter på stedet til gode.

Andet

Der er ikke indmeldt andre projekter. Vejle Kommune gennemfører for tiden en del naturpelejeopgaver inden for de fredede arealer i Gudenådalen.



Her begynder GudenåStien.



Oversigt over ønsker i Hedensted Kommune			Ønsker			
Kommune	Emne	Forslagsstiller	Sti	Faciliteter	Formidling	I alt
Hedensted 1	Udsigtspunkt ved Tøvtløs Banke	NSt. Trekantsområdet		25.000		25.000
Hedensted 1	Træsti ved Jonfruhale, 110 meter	Hedensted Kommune	330.000		10.000	340.000
	Uforudseelige omkostninger, 5 %		16.500	1.000	500	18.000
I alt Hedensted 1			346.500	26.000	10.500	383.000

Oversigt over ønsker i Vejle Kommune			Ønsker			
Kommune	Emne	Forslagsstiller	Sti	Faciliteter	Formidling	I alt
Vejle	Gudenåens Kilder, ny toiletbygning	NSt. Trekantsområdet		400.000		400.000
Vejle	Gudenåens Kilder, madpakkehus m. bænke (type 6, stor)	NSt. Trekantsområdet		200.000		200.000
Vejle	Gudenåens Kilder, 5 højskilte	NSt. Trekantsområdet			76.000	76.000
Vejle	Gudenåens Kilder, udvidelse af P-plads	NSt. Trekantsområdet		25.000		25.000
Vejle	Nyt shelter og toilet ved Hammervej	NSt. Trekantsområdet		70.000		70.000
Vejle	Udsigtstårn ved kilderne	NSt. Trekantsområdet		250.000		250.000
Vejle	Belægningsforbedringer fra kilderne, grus	NSt. Trekantsområdet	100.000			100.000
Vejle	Træstier, 120 meter ved den spæde Gudenå	NSt. Trekantsområdet	300.000			300.000
Vejle	Træstier, 491 meter fordelt på 12 delstrækninger	Vejle Kommune	1.227.500			1.227.500
Vejle	Grus ved de 12 delstrækninger	Vejle Kommune	50.000			50.000
Vejle	Broanlæg, 49 meter, fordelt på 5 broer	Vejle Kommune	245.000			245.000
Vejle	Nye stiafmærkninger og formidling i Vejle Kommune	Vejle Kommune			200.000	200.000
	Uforudseelige omkostninger, ca. 5 %		96.500	47.000	14.000	157.500
I alt, Vejle			2.019.000	992.000	290.000	3.301.000

Farver på ruter

Det foreslås, at man i Gudenåens opland til stadighed sikrer, at afmærkninger følger et gennemgående princip:

- **Røde ruter på grøn bund:**
Er lange gennemgående ruter, der udgør ryggraden i stinettet. Ruterne skiltes med rutenavne på piktogramskilte.
- **Gule ruter på grøn bund:**
Er højeste prioritets farve på lokale ruter, som kan være ringruter eller gen- og omveje i tilknytning til de røde ruter.
- **Andre rutfarver på grøn bund:**
Hvor flere lokale ruter krydser hinanden kan den gule farve skabe forvirring og manglende eentydighed. Derfor er det også her et overordnet princip at skilte med rutenavne. Her kan det også undtagelsesvist være muligt at vælge andre farver til de lokale ruter. Dog er det ønskeligt, at blå farve på grøn bund *ikke* anvendes, da den blå farve forsøges friholdt til markering af *cykelruter*.

Cykelruter vil i højere grad end vandre- ruter forløbe ad offentlige veje, hvor de afmærkes med færdselstavler med blå bundfarve. Derfor giver det god mening at reservere den hvide rutemarkering på blå bund til cykelruter gennem naturområder og som ovenfor nævnt blå farve på grøn

Indvielse af nyrenoveret toilet og højskilt ved Voervadsbro Teltplads.



Eksempel på A2-infotavle fra Verdens Ende i Uldum Kær med udenlandske resuméer.

bund. Dermed fastholdes den blå farve som grundlæggende signalfarve for cykelruter og -stier.

Ikke alle steder passer dette princip til den afmærkning, der allerede er etableret, men ved renoveringer af afmærkninger og formidlingstavler etc. ville det være en ambition at skabe overensstemmelse over tid.

F.eks. har man i bl.a. det historiske Århus Amt ofte markeret lange vandreruter med hvide symboler på blå bund. Imidlertid følger disse ruter i sjældnere grad offentlig vej end cykelruterne, så der er ikke det samme behov for genkendelighed i forhold til færdselstavler. Derfor foreslås, at disse ruter fremover afmærkes efter Naturstyrelsens koncept med hvide fodgængersymboler på grøn bund og rutens/stiens navn.



Historisk afmærkning af Trækstien.

Farver på træværk

At man som borger har ret til at færdes på et givet areal, vej eller sti, giver ikke automatisk ret til også at afmærke og formidle retten.

Afmærkning af en rute kræver f.eks. lodsejernes accept af placeringen af pæle etc. Mange lodsejere vil være interesserede i at afmærke ruter, da langt størstedelen af publikum opfatter ruten som et forløb, hvor man trygt kan færdes. Derfor vil afmærkning af ruter mange steder være en god idé – også over privatejede arealer – da det i høj grad styrer den rekreative færdsel, og publikum forvilder sig sjældnere ind på områder, som f.eks. haver, gårdspladser eller jagtfredede arealer, hvor man gerne er fri for færdsel.

GudenåStien bygger på Naturstyrelsens afmærkningsprincip med høje piktogram-pæle ved ruters begyndelse etc. og lavere

Ved Svostrup Bro.



Fra Naturstyrelsens skilteprogram.

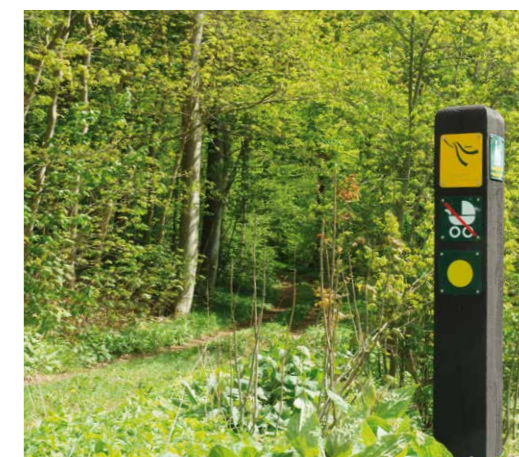
ruteafmærkningspæle langs ruten. Pile angiver, at man skal dreje i pilens retning, og prikker betyder, at man er på rette vej og bare skal fortsætte. Afmærkningen bør være genkendeligt og gennemgående på tværs af kommuner og over såvel statslige, kommunale og private arealer. I bl.a. Skanderborg, Horsens, Silkeborg og Hedensted Kommuner er Naturstyrelsens skiltekoncept anvendt i signalfarver således:

- **Statslige arealer:** Rød signalfarve
- **Kommunale arealer:** Sort signalfarve
- **Private arealer:** Brun signalfarve

Udgangspunktet for valget af signalfarver har været, at Naturstyrelsen i sit skiltekoncept allerede havde reserveret den røde farve for statslige arealer.

I samarbejdet om OplevSøhøjlandet mellem Skanderborg, Silkeborg og Horsens Kommuner valgte Silkeborg Kommune at anvende den sorte signalfarve i Silkeborg

Frivillige har afmærket Himmelbjergruten.



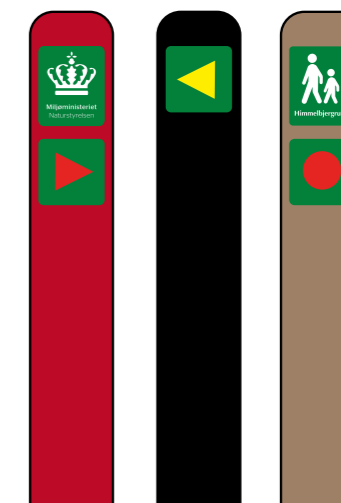
Lokalrute – afmærket med gule symboler.

Dyrehave, hvorfor det var oplagt at vælge denne som signalfarve for alle kommunale arealer. Den brune farve blev valgt til private arealer.

Det muliggør, at man som en overordnet vejledning til publikum kan anviser, at færdes man ad en sti, der markeres af sorte og røde pæle, så er man på offentligt areal og må være der døgnet rundt.

Markeres stien med brune pæle er der færdselsmulighed fra kl. 6 til solnedgang, og man skal holde sig til stien. I praksis har det vist sig, at private lodsejere har savnet denne mulighed for at adskille stier på offentlige arealer fra stier på private arealer.

Publikum har i dag ellers ikke så mange muligheder for at vide, om man befinder sig på offentlige eller private arealer. Størstedelen af publikum er interesseret i at vide, om dét, man gør, er i orden.



Hedensted

Fra den nedlagte Egholm Vandmølle løber Gudenåen gennem Tørring by. Sejladsen på Gudenåen med kanoer og kajaker har sit udgangspunkt ved Tørring Camping.

Tørring Camping er udpeget som GudenåKrydsningspunkt og har også plads til almindelige gæster fra bredere målgrupper, så f.eks. cyklister, vandregæster og folk i bil har mulighed for at overnatte her.

Øst for Tørring løber Gudenåen ind i det 1000 hektar store kær- og engområde Uldum Kær, som for år tilbage blev naturgenoprettet af Naturstyrelsen og Hedensted Kommune.

Tidligere var store dele af Uldum Kær vanddækket ved opstemning af Gudenåen som en del af driften af vandmøllen Bjerres Mølle nord for Aastedbro. Omkring år 1900 købte bønderne i kæret mølleopstemningen og nedlagde møllen. Hedeselskabet afvandede derpå kæret ved udretning og uddybning af Gudenåen.

Gudenåen forlader Uldum Kær ved Aale, hvor ådalen igen snævrer ind og bliver en smal ådal frem mod Aastedbro. Både Aale og Aastedbro har idag teltpladser for kano- og kajakfolket på Gudenåen.

Ved Kodallund danner Gudenåen kommune-grænse til Horsens Kommune.

Forslag til kommende delprojekter

Hedensted Kommune har ønsker om at få etableret en stitunnel under Viborg Hovedvej vest for Tørring. GudenåStien går gennem denne tunnel.

Den centrale formidlingsplads i Uldum Kær.



Foto Mikkel Nørtoft

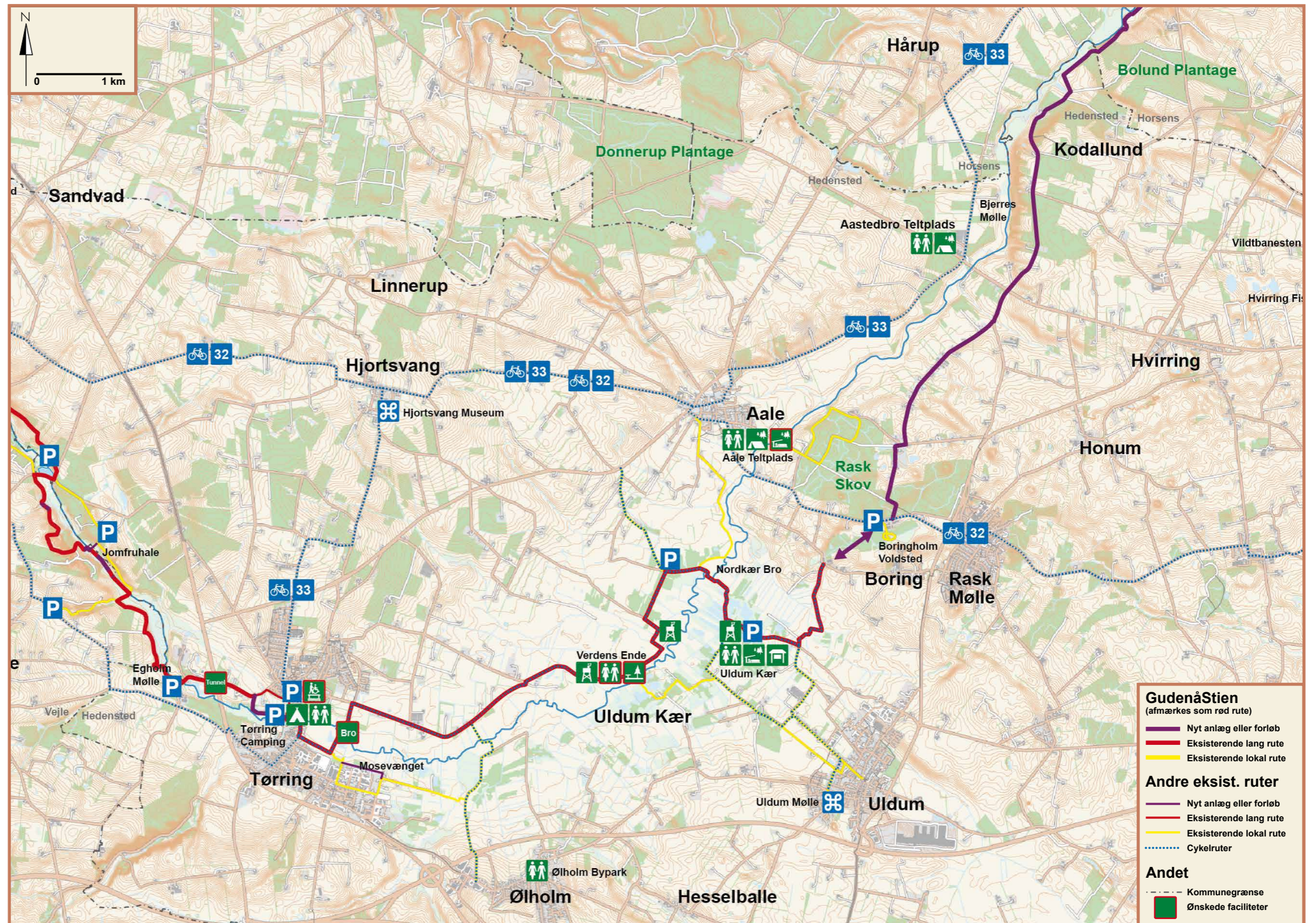
I forbindelse med byudvikling nord for Tørring Camping ønskes GudenåStien flyttet tættere på Gudenåen, så den ikke følger vejnettet, som det er tilfældet i dag.

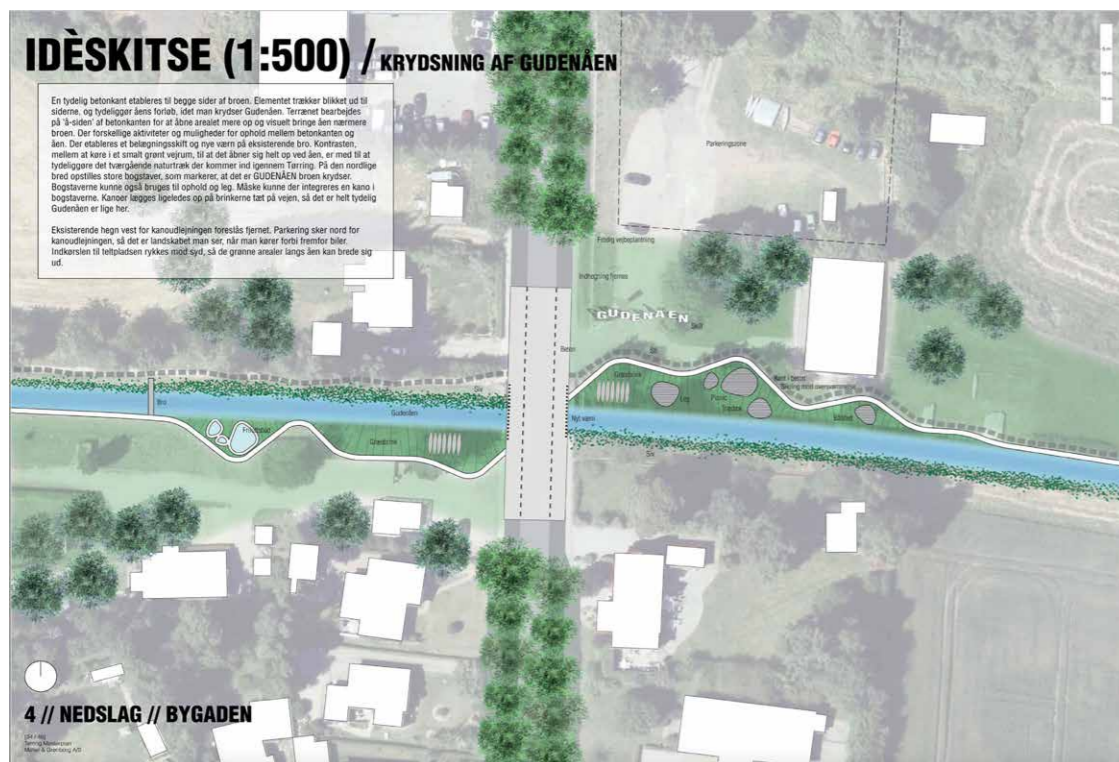
I Tørring arbejdes der på at forskønne area-erne ved Tørring Camping, som er udlagt

som GudenåKrydsningspunkt – bl.a. for at sikre bedre faciliteter til de sejlene.

I Uldum Kær har Hedensted Kommune ønsker om at etablere bedre skiltning og

Isætning ved Tørring Camping >





Hedensted Kommune arbejder sammen Tørring Udviklingsråd for gennemførelsen af Tørring Masterplan. Planen indebærer, at man arbejder for at synliggøre Gudenåen gennem Tørring.

flere faciliteter ved landgangsstedet Verdens Ende, hvor også afmærkede cykelruter og vandrestier krydser.

Udover henvisningsskilte og borde/bænkesæt er der også ønske om et offentligt toilet ved Verdens Ende.

Efter afslutningen af naturgenopretningsprojektet i Uldum Kær fulgte en indsats med faciliteter, tilgængelighed og formidling. Naturstyrelsens projektledelse og Hedensted Kommune udviklede sammen med lokale ildsjæle stinettet i Uldum Kær.

Derfor har Hedensted Kommune også ønsker om at opgradere flere lokale stiforbindelser i Kærområdet, så det bliver muligt at vælge flere forskellige ture med oplevelser i Kæret i tilknytning til GudenåStien.

I dag er der afmærket en hovedrute gennem Uldum Kær fra Tørring Camping til Uldum Mølle. GudenåStien vil for en stor del følge denne hovedrute, men skal videreføres langs Gudenåen som en ubrudt stiforbindelse ind i Horsens Kommune. Derfor skal afmærkningen af hovedruten gennem kæret justeres til at være en del af den sammenhængende GudenåSti fra kilderne til Randers Fjord.

Hedensted Kommune foreslår, at GudenåStien afmærkes over en større strækning langs Gudenådalen mod nord via voldstedet Boringholm. Boringholm er ejet af og driftes af Naturstyrelsen Trekantsområdet som et fredet fortidsminde, hvor der i forvejen er en del træstier, som bør opgraderes og suppleres gennem sumpede områder.

Fra Boringholm og frem til kommunegrænsen til Horsens er der behov for at forhandle med lodsejere om afmærkning og forbedring af ca. 6,4 km af den kommende GudenåSti.

Formidling om fugle i Uldum Kær



Igangværende delprojekter

Hedensted Kommune følger op på formidlingsarbejdet i Kæret. Efter åbningen af en ny forbindelsesti gennem kæret ved Verdens Ende skal eksisterende infotavler opgraderes.

Afsluttede delprojekter

Hedensted Kommune har opgraderet afmærkningen af GudenåStien fra Egholm Mølle til Tørring samt fortaget arbejder med forbedring af stibelægninger og parkeringsplads m.v.

Efter naturgenopretningen i kæret blev der etableret faciliteter i form af fugletårne flere steder i kæret, samt sheltere, madpakkehus og toilet på et centralt formidlingssted midt i kæret. Sammen med grus- og træstier i kæret kostede disse ting ca. 1,0 mio kr.

I 2019 åbnede lokale ildsjæle sammen med Hedensted Kommune stien *Verdens Ende* inkl. en ny stibro over Gudenåen for ca. 1,0 mio. kr.



Indvielse af stien *Verdens Ende* i Uldum Kær – den nye bro over Gudenåen.

Som en del af arbejdet med at forbedre adgangsforholdene i Uldum Kær har

Toiletbygning i Ølholm Bypark



kommunen etableret en bro over Ølholm Bæk, og Ølholm Lokalråd har opført madpakkehus og toilet i Ølholm Bypark.

Andet

Naturgenopretningsprojektet i Uldum Kær kostede ca. 9,0 mio. kr. Målet var at reducere kvælstofudledningen til Gudenåen med ca. 15 ton årligt.

- Der blev ryddet 27 ha træopvækst i et område på ca. 130 ha i den centrale del af kæret mellem Aale og Uldum.

- For at mindske udvaskningen af kvælstof til Gudenåen blev der i kæret ved Tørring etableret søer og arealer, der oversvømmes om vinteren – ca. 135 ha er omfattet.
- Der blev lavet broer, gang- og cykelstier gennem kæret, og der er etableret en rasteplads for kanoer, parkeringspladser, fugletårne og borde og bænke.
- Stierne er ruteafmærket, der er opsat informationstavler i området og etableret en lille plancheudstilling ved Uldum Fugletårn, samt fremstillet en folder om kærets natur- og kulturhistorie.

Oversigt over ønsker i Hedensted Kommune			Ønsker			
Kommune	Emne	Forslagsstiller	Sti	Faciliteter	Formidling	I alt
Hedensted 2	Sti-tunnel under Viborg Hovedvej	Hedensted Kommune	3.000.000			3.000.000
Hedensted 2	Sti tætte på Gudenåen ved Melhedevej, 800 meter	Hedensted Kommune	280.000			280.000
Hedensted 2	Platform ved åen ved Tørring, opgradering af kanoudelejnningen	Hedensted Kommune		1.500.000		1.500.000
Hedensted 2	Stiforbindelse Mosevænget-Bredgade	Hedensted Kommune	100.000		15.000	115.000
Hedensted 2	Borde/bænke-sæt ved Verdens Ende	Hedensted Kommune		9.000		9.000
Hedensted 2	Toilet ved Verdens Ende	Hedensted Kommune		500.000		500.000
Hedensted 2	Vejviser til fugletårn ved Verdens Ende	Hedensted Kommune			5.000	5.000
Hedensted 2	Ekstra henvisningsskilte ved Verdens Ende	Hedensted Kommune			10.000	10.000
Hedensted 2	Shelter ved Aale Teltplads	Hedensted Kommune		40.000		40.000
Hedensted 2	Lukning af hul fra Boring til Banestien via Boringholm	Hedensted Kommune	250.000		25.000	275.000
Hedensted 2	Lukning af "hul" fra Banestien til kommunegrænsen, 6,4 km	Hedensted Kommune	250.000		50.000	300.000
Hedensted 2	Formidling og nyafmærkning i Hedensted Kommune	Hedensted Kommune			100.000	100.000
Uforudseelige omkostninger, ca. 5 %			194.000	103.000	10.000	307.000
I alt Hedensted 2			4.074.000	2.152.000	215.000	6.441.000

Horsens

Gudenåen løber med et slynget forløb ind i Horsens Kommune i en veldefineret ådal, der afgrænses af 10-15 meter høje skrænter.

Fra naturens side er der et særligt kraftigt fald på strækningen nord for Bredvad Mølle. Dette fald forstod man at udnytte ved anlæggelsen af Vestbirk Vandkraftværk i 1924.

Ved etableringen af kraftværket blev Gudenåens vand delt i to strømløb. Man gravede en kanal, som førte størstedelen af Gudenåns vand mod øst til en nabodal, hvor man anlagde kraftværket. Der blev opstemt tre kraftværkssøer: Bredvad Sø i Gudenådalen og Naldal Sø og Vestbirk Sø i nabodalen.

Privatbanen mellem Horsens og Bryrup fra 1899 lattede transportopgaverne ved opførelsen af kraftværket. Banen krydsede Gudenådalen på en højbro af jerngitter.

I 1829 blev banen udvidet til normalspor og forlænget til Silkeborg. Højbroen kunne ikke klare normalspor, men da hovedparten af Gudenåens vand var blevet flyttet til



Højbroen i jerngitterkonstruktion fra 1899.

nabodalen, blev broen dækket med en stor grusdæmning med et begrænset gennemløb i betonrør. Højbroen lod man stå inde i dæmningen som en armering.

GudenåStien fører tæt forbi det i 1400-tallet nedlagte nonnekloster, Vissing Kloster, går op over Sukkertoppen og ned til det ved reformationen nedlagte munkekloster, Voer Kloster. Voer Kloster lå, hvor Klostermølle ligger i dag ved Klosterkær.

Klosterkær er et stort indlandsdelta, hvor Gudenåen spreder sit afløb i flere grene til

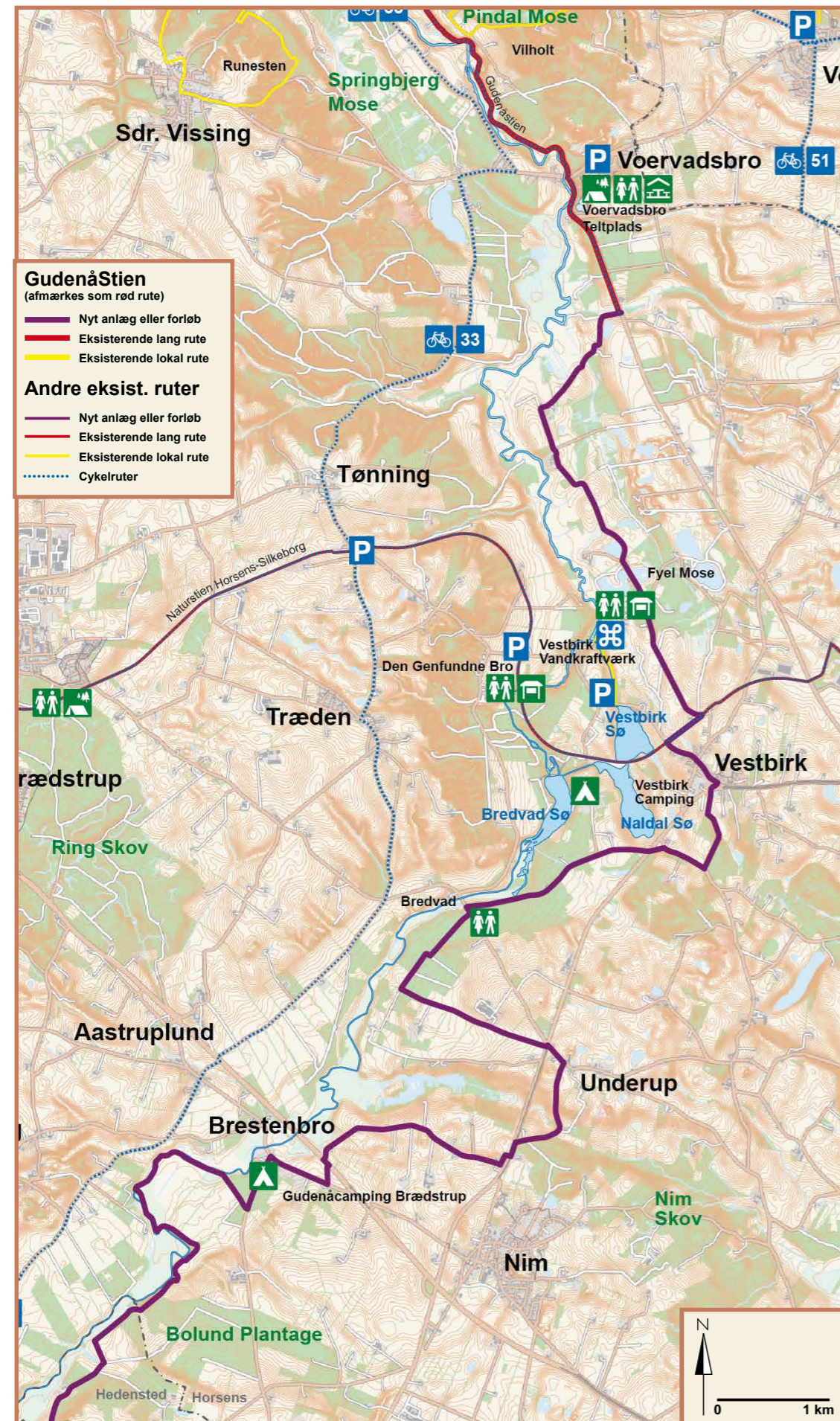
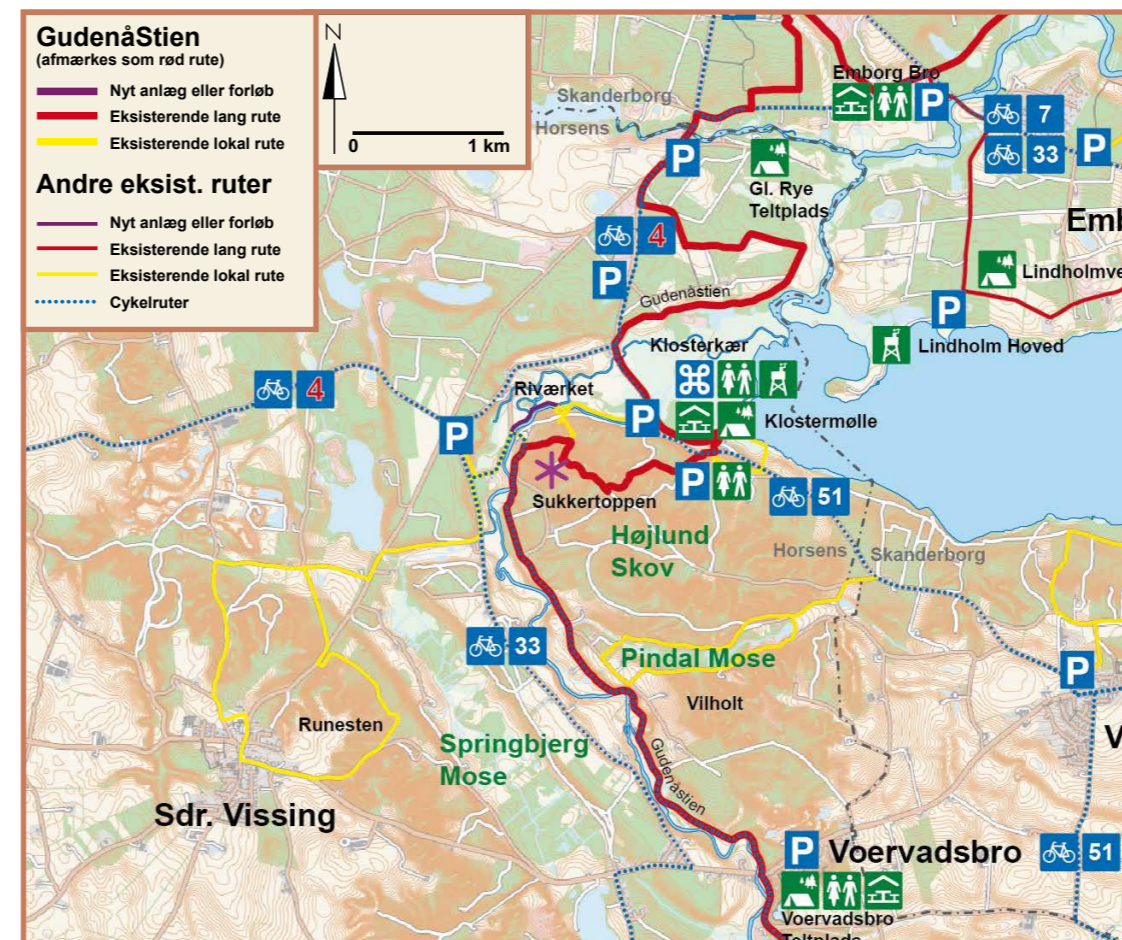
Mossø. Munkene, som etablerede Voer Kloster i 1200-tallet, regulerede Gudenåens løb ved at etablere en kanal i sydkanten af deltaområdet ved Riværket. Dermed skabte man et ca. to meter højt vandfald ved Mossø, hvor vandkraften kunne udnyttes til driften af klostrets vandmølle, Klostermølle.

GudenåStien løber rundt i kanten af Klosterkær og ind over den statejede ejendom Ny Vissing Kloster, som er en udflyttergård fra Vissing Kloster fra sidste del af 1800-tallet.

Fra Ny Vissing Kloster løber GudenåStien ind i Skanderborg Kommune via Salgbroen, der markerer et gammelt fiskegårdsanlæg, Salgårde, som lå her i Salten Å og blev delt mellem Vissing Kloster og Øm Kloster.

Området er omfattet af fire store landskabsfredninger: Gudenåen mellem Voervadsbro og Vissing Kloster, Vissing Kloster, Salten Langsø og Mossø. I alt er over 2300 hektar land og 1600 ha vandflade fredet.

Vestbirk Vandkraftværk.





Den nyanlagte grussti, GudenåStien langs Ryvej syd for Voervadsbro.

Forslag til kommende delprojekter

Der er ønske om at etablere og afmærke en 19,7 km lang strækning af GudenåStien gennem Horsens Kommune fra kommunegrænsen mod Hedensted Kommune og til Voervadsbro.

Store dele af strækningen forløber via eksisterende småveje, men der er også dele af strækningen, hvor der skal forhandles med private lodsejere. Derfor kan det ske, at forløbet ændres i forhold til det på kortet indtegnede forløb.

Fra Horsens Kommunes etablering af faunapassage i Klosterkær. Da næsten al vand i Gudenåen nu skal udenom Klostermølle og gennem Klosterkær, er Gudenåens kapacitet fra Riværket til Mossø blevet udvidet betragteligt.



Igangværende delprojekter

Lidt nord for Vestbirk Vandkraftværk ligger Fyel Mose med større råstofgrave. Ca. 10 ha af råstofgraveområdet er i 2019 erhvervet af Horsens Kommune, som er igang med at udføre et naturprojekt, som også vil rumme en badesø lige op til GudenåStien.

Fra Voervadsbro teltplads og ca. 900 meter i sydlig retning langs Ryvej, har Horsens Kommune etableret en ny grussti, som vil blive en del af GudenåStien.

I Klosterkær er Horsens Kommune igang med at etablere en større faunapassage til sammenlagt 3,5 mio. kr. Formålet er at forbedre passagen mellem Gudenåen og Mossø, så dyrelivet uhindret kan bevæge sig mellem vandløb og sø.

Gudenåen gennem kærret blev til Dødeå, da munkene i 1200-tallet flyttede åens hovedstrøm ind i en kunstig kanal til Klostermølle. Projektet går ud på igen at øge vandføringen i Gudenåens naturlige løb gennem Klosterkær.

Den større vandmængde fordeles mellem Døde Å og nygravede deltaarme. I den laveste del af kærret får Gudenåen mulighed for naturligt at danne et nyt delta.



Fra fritlægningen af den Genfundne Bro i 2014. Broen var usædvanligt godt bevaret.

Afsluttede delprojekter

I forbindelse med gennemførelsen af et vandplanprojekt i 2014 ved Vestbirk Vandkraftværk, ønskede Horsens Kommune atter at lede en stor del af Gudenåens vand tilbage i Gudenådalen for at skabe bedre betingelser for vandrefisk. Planerne om øget vandføring medførte behov for at fjerne jernbanedæmningen, som var blevet anvendt til natursti siden banens nedlæggelse i 1968.

Resultatet af vandplanprojektet blev bl.a. en restaurering af højbroen fra 1899, som

Fra fjernelsen af dæmningen ved Vilholt Mølle. For at undgå tilsanding af gydebanks i Gudenåen, blev dæmningen nedrevet over en længere periode, og sand fra mølledammen blev fjernet fra å-lejet via et stort midlertidigt sandfang nedstrøms dæmningen.



dukkede frem i usædvanlig velholdt stand. Den Genfundne Bro har siden været en stor attraktion ved Gudenåen og naturstien Horsens-Silkeborg.

Et andet stort naturgenopretningsprojekt er udført ved Vilholt Mølle nord for Voervadsbro. I 2009 fjernede Naturstyrelsen i samarbejde med Horsens Kommune mølledæmningen på tværs af Gudenådalen og derved fjernede man Vilholt Møllens møllesø.

Vilholt Mølle var oprindeligt et træsliberi, som fra 1862 udnyttede Gudenåens Vandkraft. Det blev besluttet at formidle områdets natur- og kulturhistorie ved skiltning i landskabet samt på Klostermølle. Træsliberiet og senere papfabrikken på Vilholt blev drevet sammen med fabrikken på Klostermølle.

Et lokalt grønt partnerskab har afmærket GudenåStien på Højlundvej, som fører forbi Vilholt Mølle. Partnerskabet etablerede også et isætningsanlæg for kanoer og kajaker i Klosterkanalen ovenfor Klostermølle og udførte flere formidlingstiltag langs stierne.

Andet

"Strømmen – læring og aktiviteter i det skabte land" er navnet på et projektforslag



om et natur- og oplevelsescenter på Vestbirk Vandkraftværk ved Gudenåen.

I de statslige vandområdeplaner er Vestbirk Vandkraftværk udpeget som en fysisk spærring. En fjernelse kan ske ved at tilbageføre hovedvandføringen i Gudenåen til det oprindelige forløb, inden kraftværket blev opført. Derved vil kraftværket miste vandføringen til at holde elproduktionen i gang.

Projektet "Strømmen" har til formål at af-dække en ændret anvendelse af de kulturhistoriske bygninger, hvis kraftværket ophører med at producere strøm.

Projektet er en stærk vision om at skabe et natur- og oplevelsescenter, der som et regionalt fyrtårn formidler oplevelser og læring om natur og kultur på strækningen fra Gudenåens udspring i Tinnet Krat til Mossø. Projektet er budgetteret til at koste lidt over 42 mio. kr.



Oversigt over ønsker i Horsens Kommune			Ønsker			
Kommune	Emne	Forslagsstiller	Sti	Faciliteter	Formidling	I alt
Horsens	Udlægning af sti fra kommunegrænsen til Ryvej, ca. 20 km	Horsens Kommune	2.992.701			2.992.701
Horsens	Afmærkning af sti langs Ryvej, Birknæsvej m.v.	Horsens Kommune			50.000	50.000
Horsens	Formidling og nyafmærkning i Horsens Kommune	Horsens Kommune/NSt. Søhøjl.			144.350	144.350
	Uforudseelige omkostninger, ca. 5 %		149.300	0	9.650	158.949
I alt, Horsens			3.142.000	0	204.000	3.346.000

Skanderborg

Inden Gudenåen løber ind i Skanderborg Kommune passerer den gennem den vestlige ende af Mossø. Mossø er en 10 km lang sø, der udfylder en af Søhøjlandets store dale i øst-vest-gående retning.

De store dale er måske dannet af jordskælv dybt i undergrunden, og mellem dalene ligger efter danske forhold et markant højland med skovklædte skrænter.

I højlandet findes bl.a. de kendte lokaliteter Ejer Bjerge i ca. 170 meter over havet og Himmelbjerget i 147 meter over havet.

Under isens afsmeltning i sidste istid stod isranden en tid stille ved Mossø, og foran isranden fandt smeltevandet afløb i nordlig retning til sprækkedalen med Julsø og videre herfra til Hjarbæk Fjord ved Viborg.

Da isranden smeltede yderligere tilbage, kunne vandet finde vej til havet via Ran-

ders Fjord, som var en kortere vej til havet. Derfor steg afstrømningshastigheden, og det samme gjorde det strømmende vands erosionsevne.

Da isen efterhånden var helt bortsmeltet fulgte Gudenåen derpå smeltevandsflodens forløb til Randers og gravede sig i et slynget



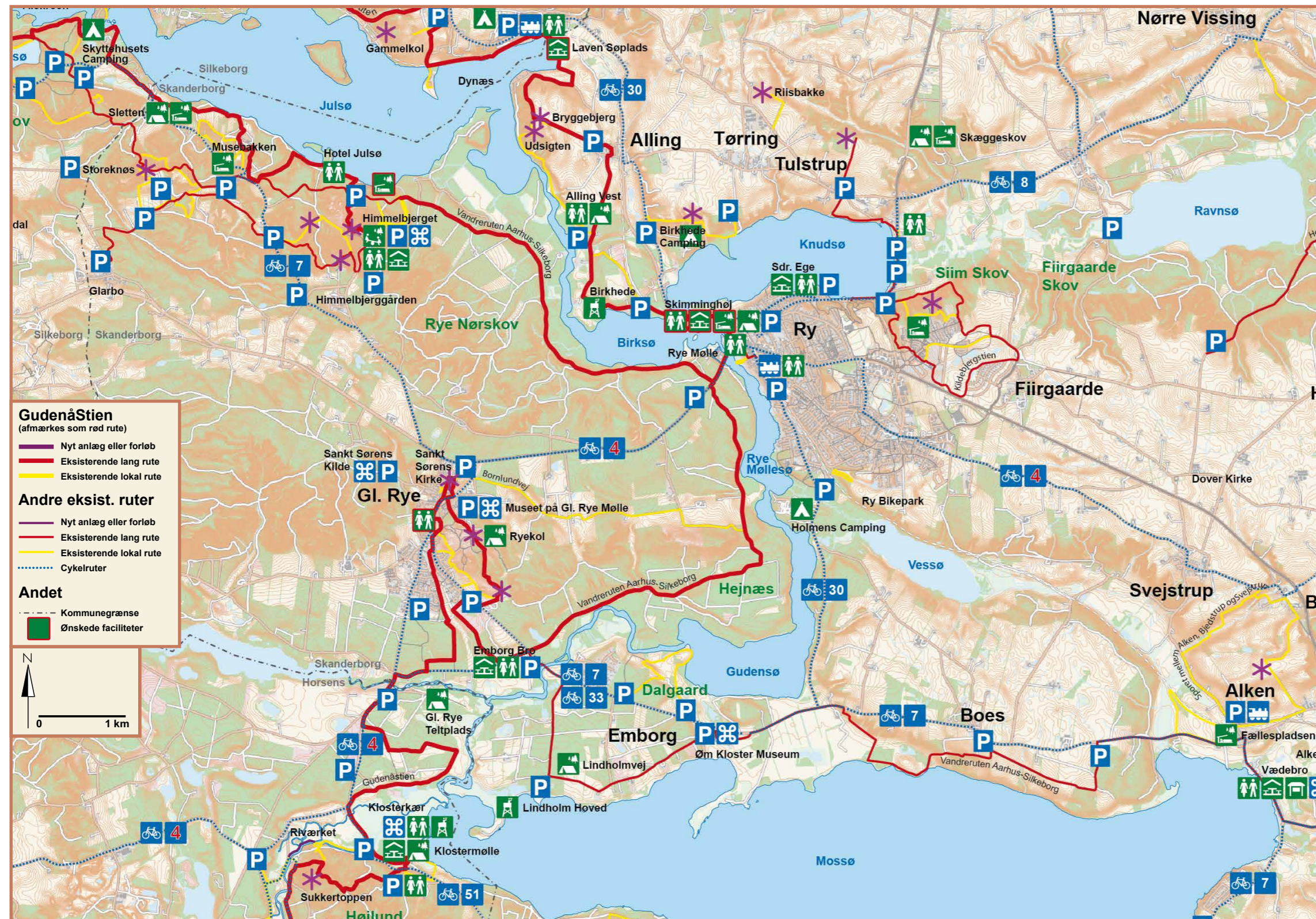
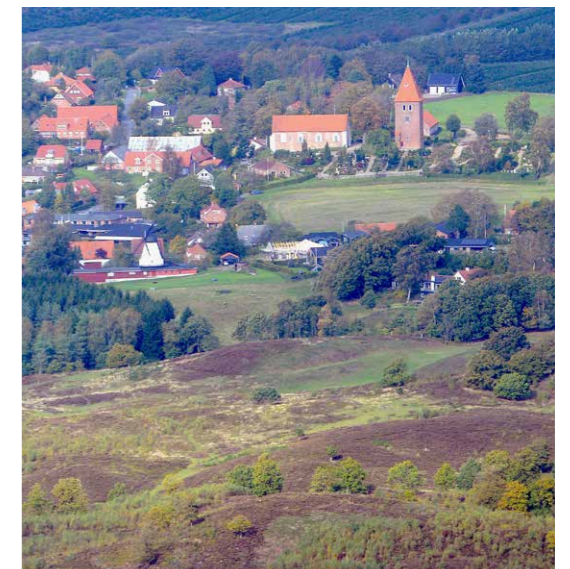
Udsigten fra Himmelbjerget over Julsø.

løb ned i smeltevandsflodens bund. Derved dannede åen terrasser på begge sider af åløbet. Disse terrasser ses meget tydeligt på strækningen fra Mossø til Julsø.

Det var sandsynligvis munkene på Øm Kloster som tidligt i middelalderen etablerede Siimgårds Mølle (forgængeren for Rye Mølle) ved at opstemme Gudenåens vand og danne Rye Møllensø. Munkene gravede også kanaler mellem Mossø og Gudensø ved selve klostret for at udnytte vandkraften.

Gudenåen er i det hele taget det vandløb i Danmark, hvor klosterkulturen udviklede sig mest markant med dæmnings- og møllebyggeri. Inden reformationen havde den katolske kirke sikret sig ejerskab til 30 % af Danmarks landbrugsjord, og hovedparten af arealet blev administreret af klostrene.

De nu folkeejede lymbakker i Gl. Rye med Sankt Søren's Kirke i baggrunden.



Den jyske adel og de jyske biskopper samlede i Sankt Søren Kirke i 1534 for at vælge ny konge. Valget faldt på hertug Christian fra Gottorp. Han blev i 1536 blev hyldet som Christian 3. og gennemførte reformationen.

Kirkens landbrugsjord blev inddraget, og Søhøjlandet blev udlagt som Den Skanderborgske Vildtbane – kongens private jagtområde.

Senere indgik de kongelige arealer i Søhøjlandet i Det Skanderborgske Rytterdistrikt – et af landets 12 rytterdistrikter, hvor ryttere i den danske rytterhær havde ophold og var på kost og logi hos kongens fæstebønder.

Sidst i 1700-tallet afhændede kongen rytterdistrikterne, og fæstevæsenet blev afløst af selvejet. Frie bønder landet over samlede sig i en ny bondebevægelse, som skulle sikre bønderne indflydelse på ledelsen af landet.

På Himmelbjerget indledte Steen Steensen Blicher i 1839 en tradition med folkemøder i landskabet. Folkemøderne og bondebevægelsens pres på kongen og godsejerstanden førte til grundloven af 1849. Himmelbjerget har som følge af folkemøder og senere grundlovs møder udviklet sig til et nationalt mindested for grundloven.

Som rekreativ sti er GudenåStien planlagt, så den over visse strækninger følger Gudenåen tæt, men på andre steder leder stien op over udsigtspunkter og seværdige lokaliteter som f.eks. Sukkertoppen i Horsens Kommune og Sankt Søren Kirke, Himmelbjerget og Bryggebjerg i Skanderborg Kommune.

Foruden de allerede nævnte landskabfredninger i Horsens Kommune er der store fredede arealer ved Alling Bakker og Knudsø med næsten 750 ha.

Himmelbjergtårnet.



Den kommende bådhal på Skimminghøj kan fungere som hængekøjehotel om sommeren.

Forslag til kommende delprojekter

I Skanderborg Kommune er GudenåStien stort set færdiganlagt, men der er indmeldt en række partnerskabsprojekter, som vil bidrage med nye faciliteter direkte op til GudenåStien.

På Skimminghøj i Ry ligger en af Gudenåens mest besøgte kanoteltpladser. Himmelbjerg-ruten, som blev gennemført som et Gudenå-Partnerskab for år tilbage, går henover Skimminghøj og har gjort teltpladsen interessant også for vandre- og cykelgæster.

Partnerskabet om Byens Samlingssted i Gl. Rye vil gerne skabe en plads ved Gl. Rye Brugs, hvor der indrettes handicaptollet, cykelpitstop og formidling af natur- og kulturhistorien i lokalområdet.

Det grønne partnerskab om Skimminghøj har bl.a. til formål at lave nye offentlige handicaptolletter og ny formidling ved Skimminghøj samt forbedre forholdene for gæsterne på teltpladsen i almindelighed.

Ved foden af Himmelbjerget er det ønske om fra Naturstyrelsen Søhøjlandet at etablere en shelterplads ved GudenåStien.

Illustration af Byens Samlingssted.



Igangværende delprojekter

I Skanderborg Kommune er der bestræbelser i gang for at forbedre informationen ved Himmelbjerget. Der skal genetableres formidling på selve Himmelbjerget, hvor Skanderborg Kommune sammen med bl.a. Naturstyrelsen Søhøjlandet, Tårnkomiteen og turismen for tiden udarbejder en helhedsplan, som bl.a. skal sætte mere fokus på Himmelbjergets demokratihistorie.

Endvidere skal der arbejdes med formidling ved ankomstpladsen til Himmelbjerget ved Hotel Julsø, som desværre nedbrændte i februar 2020.

Et nyt grønt partnerskab er igang med at gennemføre et forprojekt om en vandrerute rundt om Mossø. Lokale frivillige fra landsbyerne rundt om søen er i gang med at tage kontakt til lodsejere for at afklare mulighederne for at etablere lokale Spor i Landskabet og koble disse til bl.a. GudenåStien.

Afsluttede delprojekter

Skanderborg Kommune er dén af Gudenåkommunerne, som har fået gennemført flest partnerskabsprojekter med stor deltagelse af frivillige kræfter. Samlet set, er der i Skanderborg kommune pt investeret ca. 20 mio. kr. i tilgængelighed, faciliteter og formidling.

Dermed er mange af GudenåKrydsningspunkterne blevet opgraderet. Det handler f.eks. om indretning af Naturstyrelsens ejendom Vædebro ved Mossøs østende og opholds- og isætningsstedet Emborg Bro nord for Mossøs vestlige ende.

I Alken ved Mossø østende er der indrettet sheltere, bålhytte og handicaptollet på den kommunalt ejede grund, Fællespladsen, og et Spor i Landskabet er blevet udvidet. Gennem Alken går vandreruten Aarhus-Silkeborg, og vandregæster på denne rute samt kajakfolk på Mossø har taget de nye muligheder i Alken til sig.



Stibroen, der fører Himmelbjergruten over Marimunde – broen kan også ses på billedet side 4.

Store arkæologiske undersøgelser sydøst for Alken rykker ved vores hidtidige forståelse af jernalderens samfund. Der var allerede omkring år 0 så velorganiserede samfund, at indtrængende hære flere gange er slået tilbage og krigsbytte og krigere er ofret i Illerup Ådal.

Naturfond Gl. Rye blev stiftet, fordi en gruppe lokale borgere engagerede sig i naturen ved Gl. Rye. Fonden har rejst midler til at erhverve centrale dele af de 27 ha fredede lyngbakker og står nu for tilbagevendende aktiviteter med pleje af bakkerne. Man vil sikre dét åbne hedelandskab, som er en rest af græsningslandskabet knyttet til middelalderlige markeder i byen.

Omkring Ry Stationsby er der gennemført flere partnerskaber, som bl.a. omhandler tilgængelighed til søerne (Badebroer ved Knudhule), udeundervisning (Skoleskibet ved Sdr. Ege Strand), shelter/grillhytte og MTB-spor i Siim Skov samt MTB-legepladsen Ry Bikepark syd for byen for blot at nævne nogle.

Himmelbjergruten er et tværkommunalt partnerskab, som har sikret afmærkning og formidling af en ca. 50 km lang vandrerute rundt om Himmelbjergsøerne. I Skanderborg Kommune er der investeret i en stibro, Marimundebroen, med tilhørende træstier gennem et sumpet naturområde, fugletårn ved Birkhede, borde/bænke-sæt og formidling for i alt ca. 1,5 mio. kr.

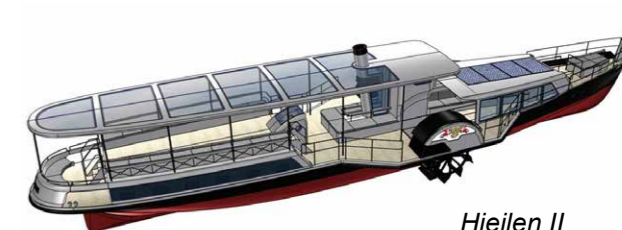
På Himmelbjerget er det etableret et populært Legeunivers. Projektet er gennemført i en fase 1, og der er planer om at udbygge Legeuniverset med bl.a. et madpakkehus.

Andet

Skanderborg Kommune og Lokale og Anlægsfonden arbejder på at etablere et såkaldt trailcenter i kommunen – herunder sandsynligvis med decentrale elementer i Ry. Trailcentret, som vil koste i omegnen af 7 mio. kr., er endnu i planlægningsfasen

Brugsforening TRYG / Kvickly Ry bidrager til lokalsamfundet ved at investere i lokale projekter og har engageret sig i flere af de grønne partnerskaber på GudenåKrydsningspunkterne omkring Ry med ca. 5 mio. kr.

Brugsforening TRYG har også taget initiativ til stiftelsen af Fonden Isfluglen, som arbejder for at skabe et solcelledrevet udflugts- og formidlingsskib inspireret af Hjejlen til ruten Ry-Himmelbjerget til ca. 10 mio. kr.



Hjejlen II

Oversigt over ønsker i Skanderborg Kommune			Ønsker			
Kommune	Emne	Forslagsstiller	Sti	Faciliteter	Formidling	I alt
Skanderborg	Byens Samlingssted, handicaptollet, pitstop og formidling	Partnerskab		1.237.520	127.000	1.364.520
Skanderborg	Grønt partnerskab, Skimminghøj, toilet/bad, sti og formidling	Skibslauget/Solbaaden ApS		2.894.000	182.000	3.076.000
Skanderborg	Sheltere og grillpladser ved Julsø (Himmelbjerggården)	NSt. Søhøjlandet		100.000		100.000
Skanderborg	Formidling og nyafmærkning i Skanderborg Kommune	Skanderborg Kommune			75.000	75.000
	Uforudseelige omkostninger, ca. 5 %		0	211.480	20.000	231.480
I alt, Skanderborg			0	4.443.000	404.000	4.847.000

Silkeborg

Gudenåen løber fra Skanderborg Kommune ind i Silkeborg Kommune via Julsø. Efter Julsø følger Borre Sø og Brassø, hvorefter åen snævrer ind ved Remstrup Å, som fører ind til Silkeborg Slotsbanke.

Silkeborg Slot hørte i middelalderen under Aarhus Bispedømme, men overgik ved reformationen til kongen og blev kongeligt len.

Ved auktionen over Det Skanderborgske Rytterdistrikt i 1767 kom hovedgården på private hænder. Men i 1823 kom den ved en fallit tilbage til kongen som største kreditor. Det førte til udskillelsen af skovene i 1837 og oprettelsen af Silkeborg Statsskovdistrikt – nu Naturstyrelsen Søhøjlandet.

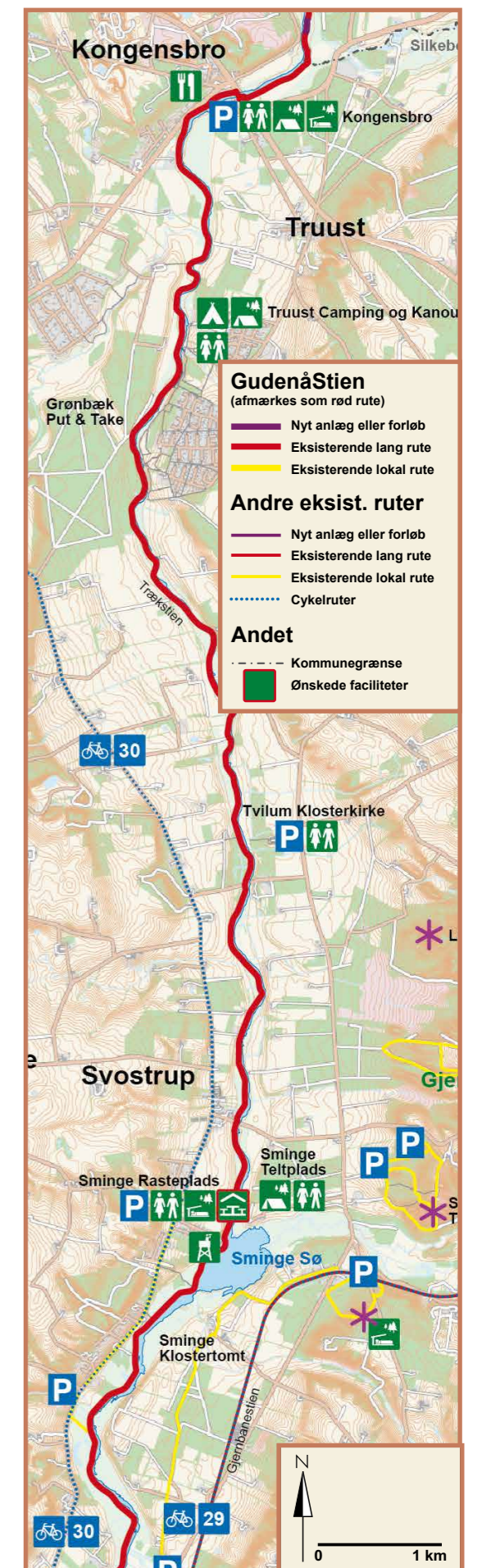
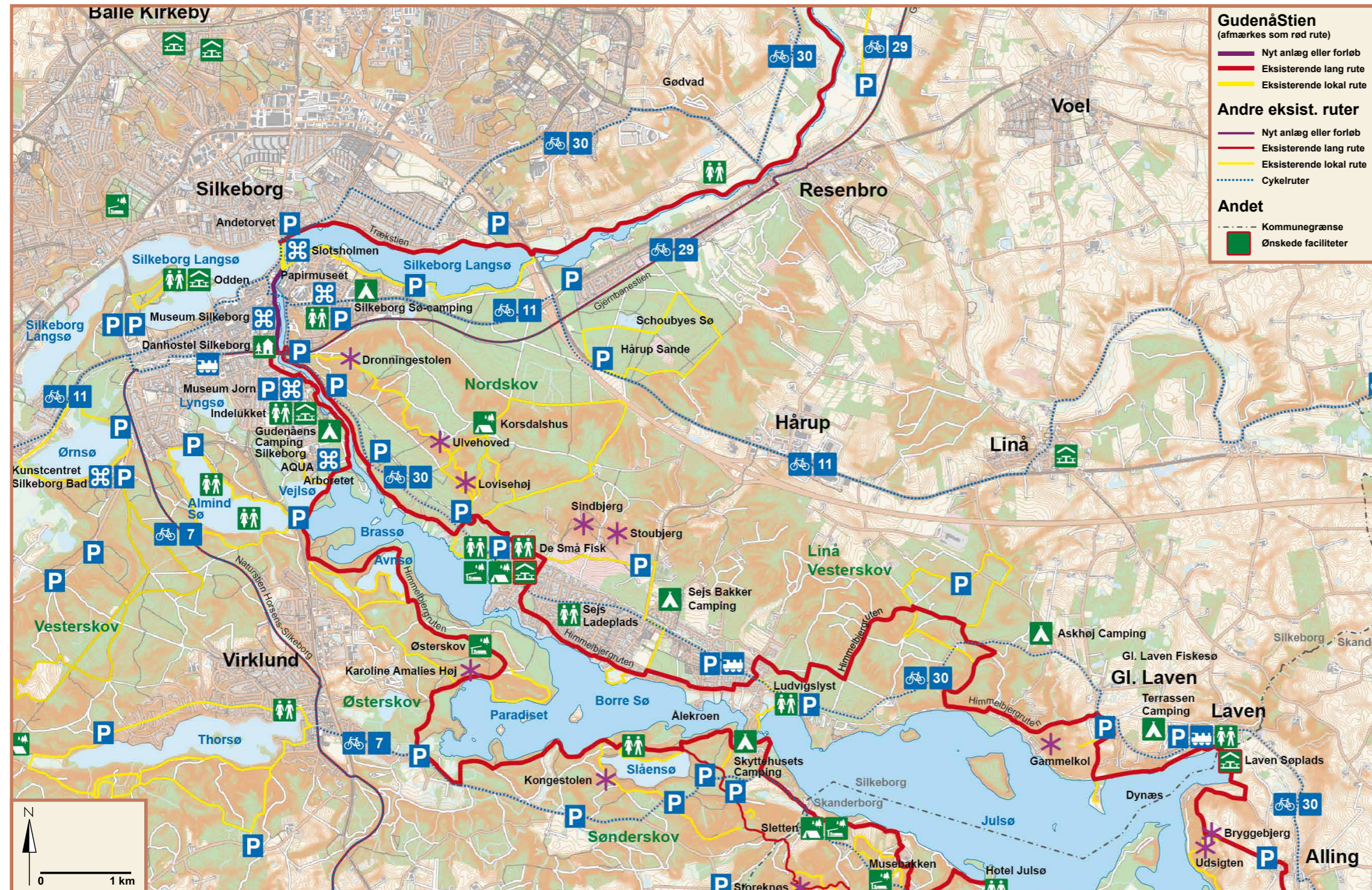
Resten af hovedgården var landbrug, hvor Christian 8. ved Jyllandsrejsen i 1840 besluttede at anlægge en handelsplads og en papirfabrik. Oprettelsen af papirfabrikken blev

lagt i hænderne på familien Drewsen, som i forvejen drev papirfabrikken Strandmøllen nord for København.

Det var også i forbindelse med Jyllandsrejsen, at kongen blev gjort opmærksom på Himmelbjerget. Blichers folkemøder var kommet i vanskeligheder, fordi bjergets ejer havde udstedt forbud mod forsamling. Kongen forstod strømningerne i samfundet, og han valgte at købe Himmelbjerget, så folkemøderne kunne fortsætte.

Silkeborg Papirfabriks direktør Michael Drewsen blev senere udpeget til den Grundlovgivende Rigsforsamling, som førte til Grundloven af 1849. Han tog initiativ til at afholde Grundlovmøder på Himmelbjerget fra grundlovens 5 års dag.

Michael Drewsen blev en vigtig person for udbredelsen af kendskabet til Himmelbjerget som et væsentligt udflugtsmål. Han idriftsatte Hjejlen i fast rute på Himmelbjergsøerne i 1861 og stiftede i 1867 Tårnkomiteen, som



indsamlede midler til tårnet på Himmelbjerg. Tårnet blev rejst efter hans død i 1875 som et værn for grundloven.

Fra Silkeborg Slot løber Gudenåen ind i Silkeborg Langsø med retning mod Kongensbro. Efter Silkeborg Langsø antager åen mere karakter af en flod, der slynger sig gennem ådalen. Ca. 1400 ha langs Gudenåen fra Gødvad til Sminge er fredet.

Efter anlæggelsen af handelspladsen og papirfabrikken blev Gudenåen en vigtig transportvej for pramme med gods mellem Silkeborg og udskibningshavnen i Randers. Da pramfarten var på sit højeste var der 200 pramme på åen. Pramfarten aftog efter anlæggelsen af jernbanerne til Randers og Silkeborg i 1860-70'erne, og den ophørte helt ved åbningen af Gudenåcentralen i 1921.

Gudenåen når kommuegrænsen til Favrskov Kommune nord for Kongensbro og grænsen til Viborg Kommune nord for Ans. Nord for Kongensbro løber den gennem Tange Sø, der er Danmarks største kunstige sø etableret forud for åbningen af Gudenåcentralen.

GudenåStien består i Silkeborg Kommune af Himmelbjerggruten og Trækstien.

Forslag til kommende delprojekter

I Silkeborg Kommune er der fremsat ønsker om at opgradere informationen ved opholdspladsen Laven Søplads, isætningsstedet Ludvigsløst og på havnen i Silkeborg.

Ved De Små Fisk er der ønske om at gennemføre et større grønt partnerskab til 4,3 mio. kr., som bl.a. omfatter ny toiletbygning med grejbank, overdækkede borde og bænke, søbadefaciliteter for børnefamilier m.v. Kommunen og Friluftsrådet har givet tilsagn om lidt over halvdelen af finansieringen.

Koblingen af Himmelbjerggruten og Trækstien gennem Silkeborg Midtby og dermed en afmærkning af GudenåStien er et ønske. Det samme er en handicaprampe til det offentlige toilet ved Kongensbro Teltplads.

Igangværende delprojekter

Silkeborg Kommune og Naturstyrelsen Søhøjlandet er ved at afslutte renoveringen af Trækstien på den statsejede strækning fra Andetorvet i Silkeborg til Kongensbro.

Der er budgetteret med ca. 2,0 mio. kr. til bl.a. madpakkehuse med information øst for



Træsti og platform på Trækstien ved Gudenåen,

Silkeborg Langsø og ved Sminge Sø samt en bro over Gudenåen ved Pramdragerparken. Der er bevilget 1,5 mio. kr. til disse ting.

Ønskerne tager afsæt i et grønt partnerskab, som Naturstyrelsen Søhøjlandet har gennemført med interessenterne langs denne strækning af Gudenåen.

Afsluttede delprojekter

Det tværkommunale partnerskab om Himmelbjerggruten kostede i Silkeborg Kommune ca. 1,4 mio. kr. På De Små Fisk blev der op-

stillet 3 sheltere, og det blev muligt at krydse Himmelbjergsøerne via en lille solcelledrevet færge, som er realiseret af partnerskabet og finansieret af Nordeafonden.

Den afsluttede renovering af Trækstien har kostet lidt over 17 mio. kr. eksklusive moms. Der er udført mere end 1,5 km hævede træstier med opholdsplatforme langs Gudenåen, og resten af de mere end 21 km sti er hævet ved udlægning af grus.

Silkeborg Kommune har opsat to sheltere ved Sminge Sø.

Andet

Silkeborg Kommune og Lokale og Anlægsfonden planlægger at opføre et trailcenter i Silkeborg til ca. 6,0 mio. kr. Flere motionerer i naturen, hvorfor der er opstået et behov for trailcentre, hvor motionisterne kan mødes.

Trailcentret kommer til at ligge ved Ferskvandscentret, hvor GudenåStien går lige forbi. Silkeborg Kommune har i marts 2020 vedtaget en lokalplan for placeringen af bl.a. trailcentret samt udvidelsesmulighed for Ferskvandscentret.

Fra indvielsen af Trækstien ved Svostrup Kro.



Det grønne partnerskab om Himmelbjerggruten opsatte fire populære sheltere ved De Små Fisk.



Årstidernes skitse til trailcenter.



Oversigt over ønsker i Silkeborg Kommune			Ønsker			
Kommune	Emne	Forslagsstiller	Sti	Faciliteter	Formidling	I alt
Silkeborg	Madpakkehus og borde/bænke-sæt ved Laven Søplads	Silkeborg Kommune		100.000		100.000
Silkeborg	Formidlingstavle ved Laven Søplads, højskilt	Silkeborg Kommune			15.000	15.000
Silkeborg	Formidlingstavle ved Ludvigsløst, højskilt	Silkeborg Kommune			15.000	15.000
Silkeborg	Grønt partnerskab om indretning af De Små Fisk	Sejs-Svejlbæk Lokalråd (NST. Areal)		4.264.240	203.000	4.467.240
Silkeborg	Havnen i Silkeborg stor informationstavle om stier	Silkeborg Kommune			30.000	30.000
Silkeborg	Stiafmærkning og infotavle fra Himmelbjerggruten til Trækstien	Silkeborg Kommune			30.000	30.000
Silkeborg	Trækstien: Madpakkehuse og bro over Gudenåen	Silkeborg Komm./NST. Søhøjl.		2.000.000		2.000.000
Silkeborg	Handicap-rampe ved Toiletbygning ved Kongensbro	Silkeborg Komm./NST. Søhøjl.		10.000		10.000
Silkeborg	Formidling og nyafmærkning i Silkeborg Kommune	Silkeborg Kommune			25.000	25.000
	Uforudseelige omkostninger, ca. 5 %		0	318.760	16.000	334.760
I alt, Silkeborg			0	6.693.000	334.000	7.027.000

Viborg

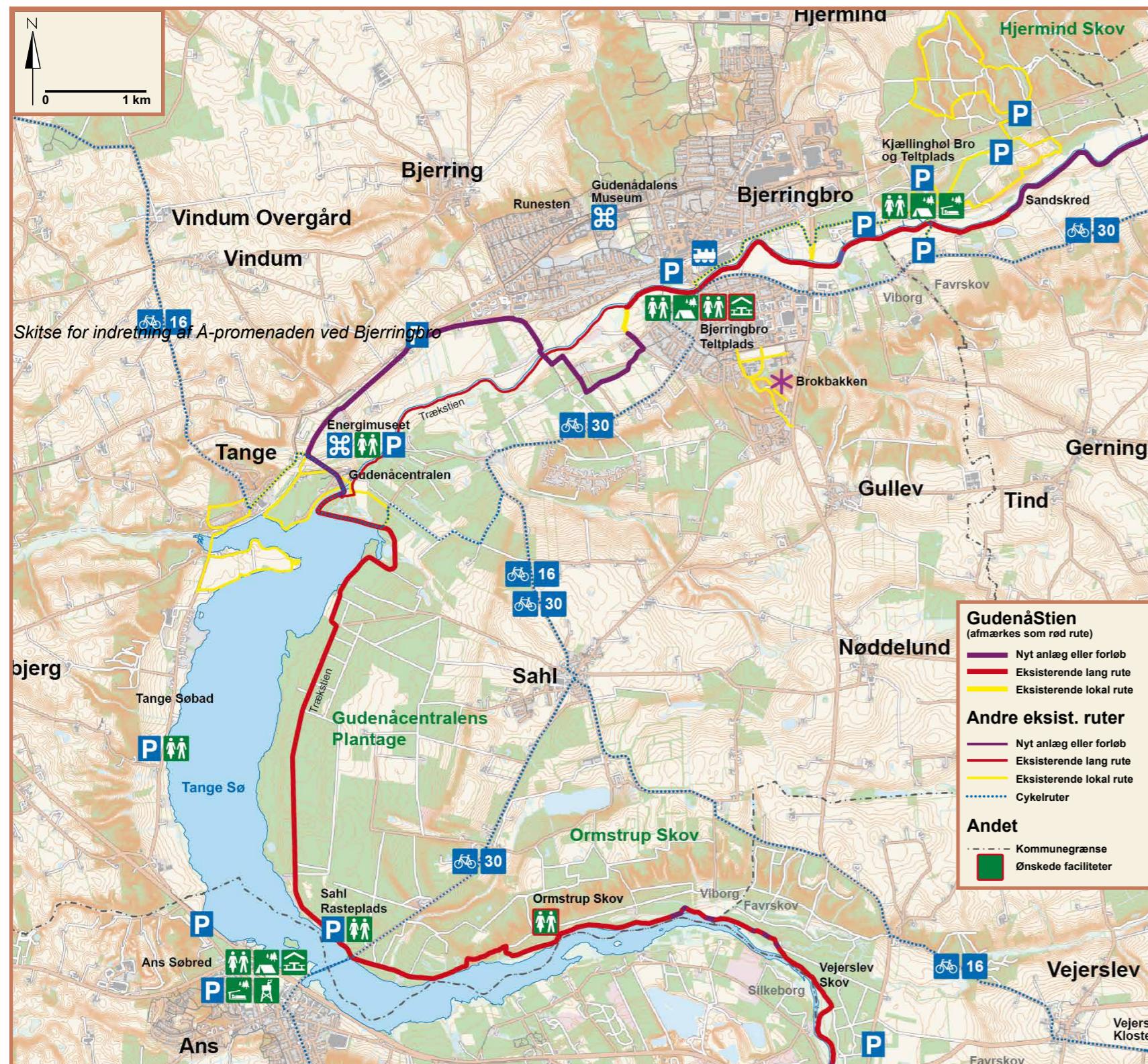
GudenåStien løber fra Favrskov Kommune ind i Viborg Kommune gennem den privat-ejede Ormstrup Skov og følger nordøst-siden af Tange Sø frem til Gudenåcentralen fra 1921 – nu kendt som Tangeværket.

På tværs af Gudenådalen anlagde man ved Tange by en dæmning, så Tange Sø blev dannet. Tange Sø er 13 km lang med et samlet areal på 625 hektar – Danmarks største kunstige sø.

El-produktionen fra værket dækkede i 1920'erne en fjerdedel af Jyllands elforbrug.

Tangeværket har stadig elproduktion – svarende til elforbruget fra 3000 husstande.

Før Tange Sø blev opstemt, løb Gudenåen i et slynget løb gennem en præcist defineret ådal, som det også er tilfældet i dag på strækningen efter værket og videre mod Bjerringbro og Kjællinghømrådet.



Generalstabens målebordsblad ca. 1870 – Tange Sø er markeret med rød kontur.

Ved Kjællinghøl løber åen igen ind i Favrskov Kommune.

medvirken udføre større pleje- eller renoveringsprojekter på Trækstien.

GudenåStien følger Trækstien, som naturligvis ikke har sit historiske forløb langs Tange Sø, da Trækstien langs åen blev oversvømmet på grund af kraftværkssøen. Trækstien blev derfor forlagt ind i Gudenåcentralens Plantage.

Det foreslås, at GudenåStien forlægges til højereliggende arealer i ådalen, hvor der i forvejen er alternative færdselsmuligheder til Trækstien.

Umiddelbart nord for Gudenåcentralen fortsætter Trækstien igen langs Gudenåen. Strækningen frem til Bjerringbros sydlige udkant er imidlertid ofte oversvømmet, og lodsejerne er ikke positive for at hæve Trækstien, som det ellers er sket flere steder.

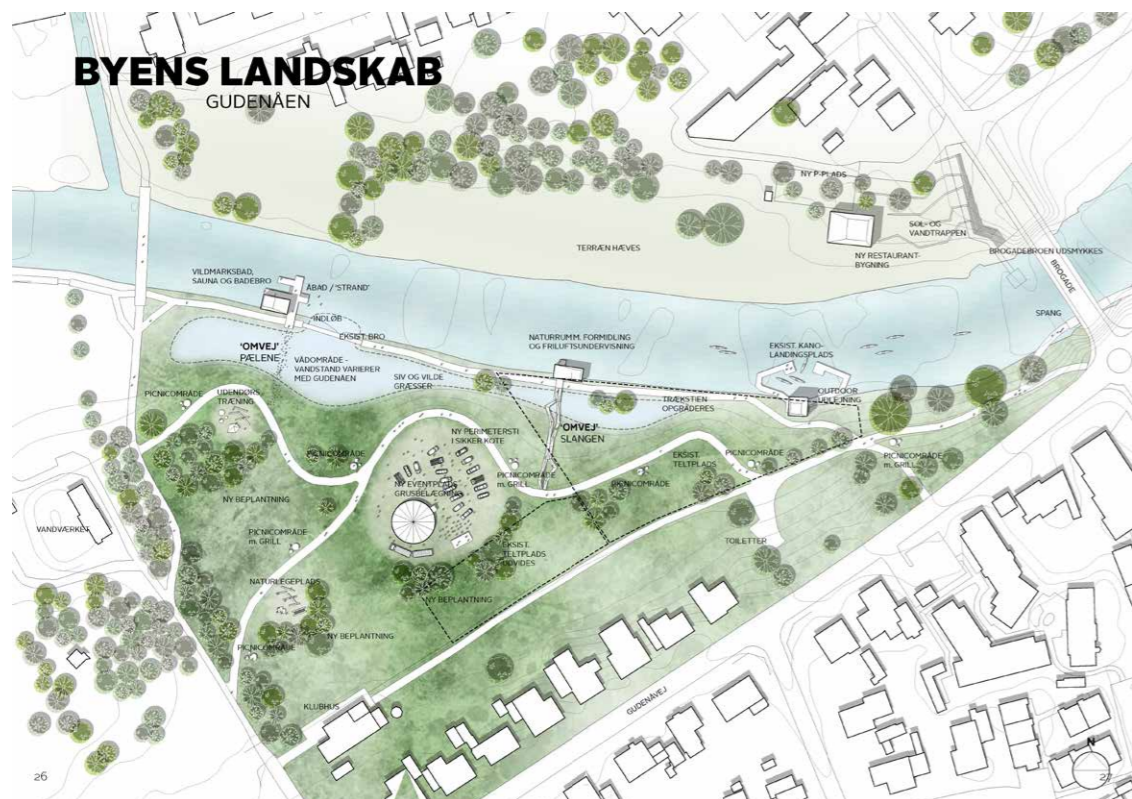
På stort set hele strækningen fra Bjerringbro og til Kjællinghøl er Trækstien hævet på kommunale arealer og efter aftale med lodsejerne på private arealer.

Trækstien gennem Favrskov og Viborg Kommuner er sikret ved en fredning, og i landområderne kræver en renovering af Trækstien ifølge kendelsen lodsejernes opbakning.

Trækstiens gangflade hæves.



Kommunerne kan derfor ikke uden Fredningsnævnenes tilladelse og lodsejernes



Skitse for indretning af Å-promenaden ved Bjerringbro.



Kaj- og isætningsanlæg ved Bjerringbro – gennemført som et grønt partnerskab med stor lokal deltagelse.

Forslag til kommende delprojekter

På strækningen mellem Vejerslev Skov og frem til Gudenåcentralens Plantage er dele af Trækstien meget vandlidende. Derfor er der fremsat ønske om at hæve Trækstien på grus og træstier på de mest udsatte delstrækninger.

Ved opholdspladsen i Ormstrup Skov er der ønske om at etablere et nyt multitoilet samt en ny landgangsbro.

I Bjerringbro er der omfattende planer for bymidten, og ved Gudenåen arbejder kommunen sammen med Bjerringbro Byforum om at etablere en ny bypark, kaldet Åpromenaden.

Som grundlag for parken hæves en større del af den tidligere sportsplads syd for Gudenåen hæves til et niveau, hvor den friholdes af åens hyppige oversvømmelser. Det nye tørre areal indrettes til aktiviteter herunder eventplads evt. med scene, der kan fungere som overdækning/madpakkehus, legeplads, outdoorfitness og plads til boldspil.

Mod nord afgrænses det hævede areal med en ny sti, Perimeterstien. Stien ligger på toppen af det hævede areal og skal altid være farbar, også når åens vandstand er høj. Stien udføres i slotsgrus eller stenmel, så den er tilgængelig, også for barnevogne og kørestolsbrugere.

Langs Perimeterstien laves små opholds-øer til udflugter, picnic, fødselsdage mm. med bord/bænke-sæt og mulighed for at grille. En del af finansieringen er på plads.

Øst for Bjerringbro bør et centralt stykke af Trækstien hæves, så der med de øvrige gennemførte hævede dele opstår en ubrudt hævet Træksti, hvor Gudenåstien kan forløbe frem mod Kjællinghøl og Ulstrup i Favrskov Kommune.

Ved Kjællinghøl ligger den kommunalt drevne Kjællinghøl Naturskole med historisk værksted. Naturskolen har ønske om at kunne udvide aktiviteterne på selve åen ved at få bygget en kopi af en Gudenåpram.

Adgangen til Kjællinghøl voldsted ønskes forbedret – dette skal også ses i lyset af planer om at få lagt endnu en bro over Gudenåen i Favrskov Kommune, hvilket vil øge tilgængeligheden til bl.a. de statslige arealer i Hjerminde Skov nord for Gudenåen. Dermed opstår der bedre mulighed for at finde alternativer til Trækstien/Gudenåstien ved ekstremt højvande.

Igangværende delprojekter

Viborg Kommune arbejder på at etablere en ny bro over Gudenåen ved Kjællinghøl til erstatning for den tidligere bro, som desværre måtte afspærres og faldt sammen i 2019 grundet råd i de bærende konstruktioner. Det forventes, at en ny bro står klar i 2021.

Afsluttede delprojekter

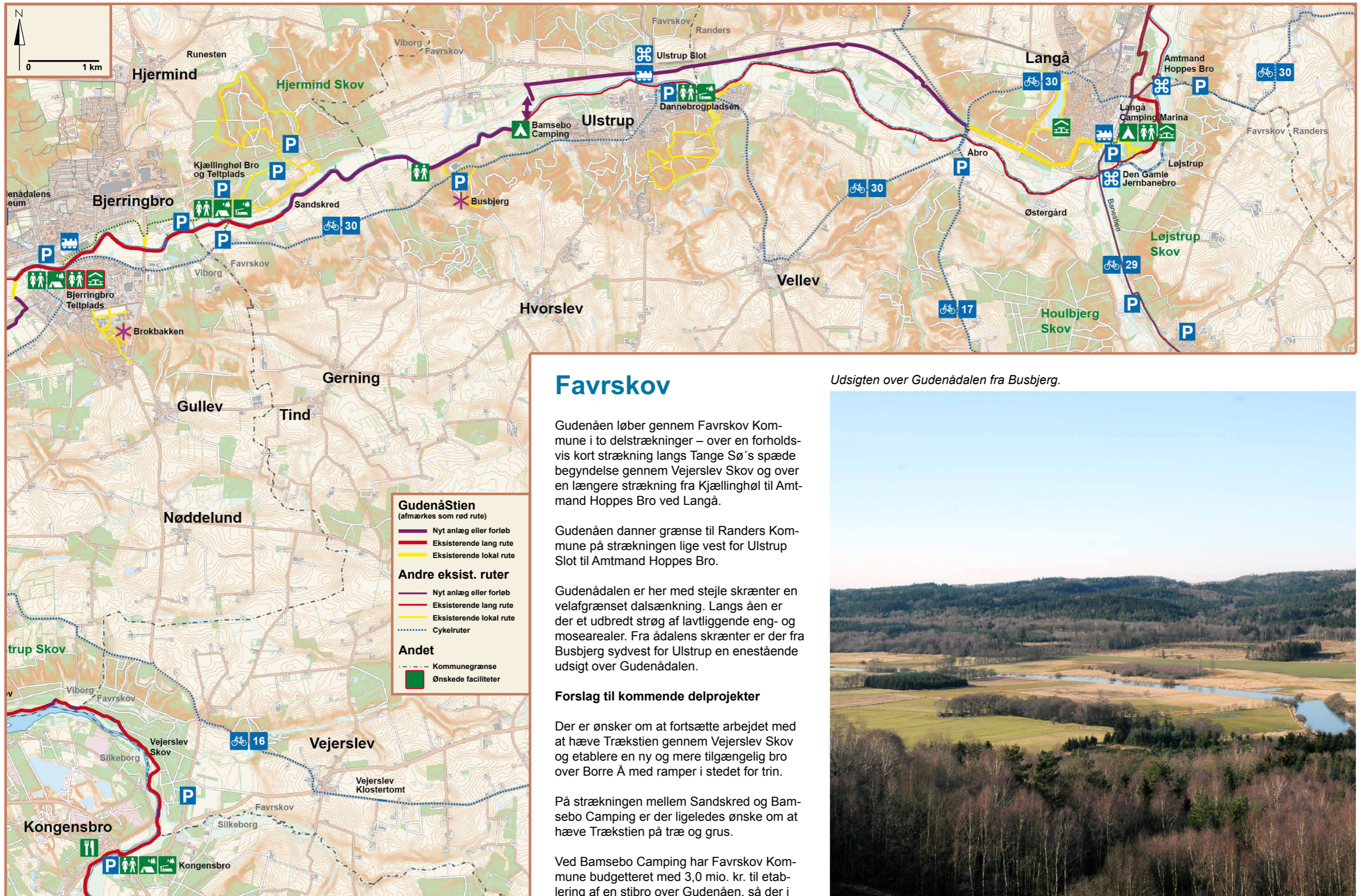
Et grønt partnerskab indviede i 2018 et projekt om "Tilgængelighed til Gudenåen – Bjerringbro-Kjællinghøl". Den grundlæggende idé var at opgradere den fredede Træksti over en ca. 4,2 km lang strækning fra Bjerringbro bymidte til Kjællinghøl.

Ved etablering af grus- og træstier med supplerende faciliteter og formidling herunder et kaj- og isætningsanlæg for offentligheden ved Bjerringbro Teltplads, opholdsfaciliteter m.v. ønskede partnerskabet at give et vægtigt bidrag til forbedring af tilgængeligheden til Gudenåen. Kaj- og isætningsanlægget har givet Bjerringbro et helt nyt og meget besøgt samlingssted ved Trækstien.

Oversigt over ønsker i Viborg Kommune			Ønsker			
Kommune	Emne	Forslagsstiller	Sti	Faciliteter	Formidling	I alt
Viborg	Nye træstier Vest for Vejerslev Skov, 99 meter	Viborg Kommune	371.250			371.250
Viborg	Nye grusstier vest for Vejerslev Skov, 180 meter	Viborg Kommune	54.000			54.000
Viborg	Toilet med tank ved opholdsplads samt landgangsbro	Viborg Kommune		275.000		275.000
Viborg	Å-promenade: Sti, madpakkehus, grej m.v.	Viborg Kommune	200.000	2.500.000	100.000	2.800.000
Viborg	Trækstien ved Bjerringbro, fase 2, 100 træsti over lavning	Viborg Kommune	375.000			375.000
Viborg	Pram til formidling i naturskolen ved Kjællinghøl	Naturskolen			175.000	175.000
Viborg	Kjællinghøl voldsted, vejvisere og infotavler	Viborg Kommune			50.000	50.000
Viborg	Formidling og nyafmærkning i Viborg Kommune	Viborg Kommune			75.000	75.000
	Uforudseelige omkostninger, ca. 5 %		49.750	139.000	20.000	208.750
I alt, Viborg			1.050.000	2.914.000	420.000	4.384.000

Frivillige kræfter etablerer borde/bænke-sæt i Bjerringbro.





Favrskov

Gudenåen løber gennem Favrskov Kommune i to delstrækninger – over en forholdsvis kort strækning langs Tange Sø's spæde begyndelse gennem Vejerslev Skov og over en længere strækning fra Kjællinghøl til Amtmand Hoppes Bro ved Langå.

Gudenåen danner grænse til Randers Kommune på strækningen lige vest for Ulstrup Slot til Amtmand Hoppes Bro.

Gudenådalen er her med stejle skrænter en velafgrænset dalsænkning. Langs åen er der et udbredt strøg af lavtliggende eng- og mosearealer. Fra ådalens skrænter er der fra Busbjerg sydvest for Ulstrup en enestående udsigt over Gudenådalen.

Forslag til kommende delprojekter

Der er ønsker om at fortsætte arbejdet med at hæve Trækstien gennem Vejerslev Skov og etablere en ny og mere tilgængelig bro over Borre Å med ramper i stedet for trin.

På strækningen mellem Sandskred og Bamsebo Camping er der ligeledes ønske om at hæve Trækstien på træ og grus.

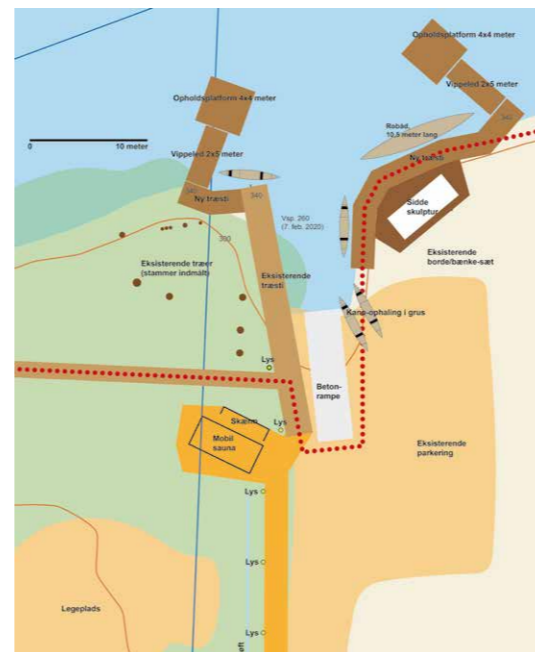
Ved Bamsebo Camping har Favrskov Kommune budgetteret med 3,0 mio. kr. til etablering af en stibro over Gudenåen, så der i

Udsigten over Gudenådalen fra Busbjerg.





Hævede træstier og opholdsplatform vest for Ulstrup.



Havneanlæg ved Dannebrogpladsen.



Fra naturlegepladsen ved Dannebrogpladsen.

sammenhæng med Kjællinghølbrossen kan opstå flere muligheder for at få oplevelser i bl.a. Hjerminde Skov og Kjællinghølområdet.

Stibroen giver anledning til overvejelser om også at flytte GudenåStien over på nord-siden af åen, selvom den fredede Træksti forsat løber frem til Langå på sydsiden af åen.

Det ville medføre meget store omkostninger at hæve Trækstiens gennem Velleve Mose på træ og grus, ligesom mosen rummer store arealer med beskyttet natur.

Derfor er der fremsat forslag om at lade GudenåStien følge et relativt nyanlagt tracé af grusveje langs jernbanen Langå-Viborg, hvor Banedanmark for år tilbage nedlagde en række overkørsler og i stedet anlagde grusveje langs med og syd for banen. Denne løsning ligger især i Randers Kommune.

Igangværende delprojekter

Der er planer om at etablere adgang til en nyligt genfundne skibssætning, Høj Stene, i Vejerslev Skov. Her er tale om en af nordeuropas største skibssætninger, der muligvis kan være

Jyllands ældst kendte kongegrav fra omkring år 600 (germansk jernalder 550-750).

Favrskov Kommune er ligeledes i gang med at etablere hævede træ- og grusstier på en særlig vanskelig strækning mellem Kjællinghøl og Sandskred. Her er der netop opnået myndighedsgodkendelser til en løsning, som både Favrskov Kommune og lodsejerne har accepteret. Der forventes dermed etableret en hævet strækning på ca. 800 meter i 2020.

Ved Dannebrogpladsen vil der omkring det eksisterende isærtningssted i 2020 blive etableret et havne- og opholdsanlæg i stil med dét, som er etableret ved Bjerringbro teltplads i Viborg Kommune.

Afsluttede delprojekter

Gennem Vejerslev Skov blev Trækstien i 2013 hævet via et grønt GudenåPartnerskab. Partnerskabets aktiviteter blev finan-

sieret af kommunen, Naturstyrelsen, Friluftsrådet og Nordeafonden.

Arbejdet blev fulgt op af nye grønne partnerskaber i 2016 ved etablering af hævede træstier og grusstier på strækningen Bamsebo-Ulstrup og indretning af Dannebrogpladsen i Ulstrup med naturlegeplads, udeskole og shelterplads. Partnerskaberne modtog bidrag fra kommunen, Naturstyrelsen, Friluftsrådet, Lokale og Anlægsfonden og ELRO-fonden.

Frivillige fra Danmarks Naturfredningsforening holder pause i Vejerslev Skov.



Børn fra Sahl Friskole hjalp til ved fjernelse af gamle træsti-anlæg i Vejerslev Skov.



Oversigt over ønsker i Favrskov Kommune			Ønsker			
Kommune	Emne	Forslagsstiller	Sti	Faciliteter	Formidling	I alt
Favrskov 1	Vejerslev, fase 4. Hævning af 80 meter træsti	Favrskov Kommune	80.000			80.000
Favrskov 1	Ny stibro med ramper over Borre Å, 40 meter	Favrskov Kommune	200.000			200.000
Favrskov 1	Ny Træksti i Vejerslev Skov, 60 meter	Favrskov Kommune	225.000			225.000
Favrskov 1	Formidling og nyafmærkning i Favrskov Kommune 1	Favrskov Kommune			50.000	50.000
	Uforudseelige omkostninger, ca. 5 %		25.000	0	2.500	27.500
I alt, Favrskov 1			530.000	0	52.500	582.500

Oversigt over ønsker i Favrskov Kommune			Ønsker			
Kommune	Emne	Forslagsstiller	Sti	Faciliteter	Formidling	I alt
Favrskov 2	Nye træstier Sandskred-Bamsebo, 244 meter	Favrskov Kommune	915.000			915.000
Favrskov 2	Nye grusstier Sandskred-Bamsebo, 654 meter	Favrskov Kommune	261.600			261.600
Favrskov 2	Træfældning og rykning af tracé Sandskred-Bamsebo	Favrskov Kommune	119.600			119.600
Favrskov 2	Ulstrup fase 3, grusstier, spange etc., 660 meter	Favrskov Kommune	594.000			594.000
Favrskov 2	Sti langs Jernbanen Ulstrup-Langå, Favrskov Kommunes del	Favrskov Kommune			20.000	20.000
Favrskov 2	Bro over Gudenåen ved Bamsebo Camping	Favrskov Kommune	3.000.000			3.000.000
Favrskov 2	Formidling og nyafmærkning i Favrskov Kommune 2	Favrskov Kommune			75.000	75.000
	Uforudseelige omkostninger, ca. 5 %		244.510	0	4.750	249.260
I alt, Favrskov 2			5.135.000	0	100.000	5.235.000

Randers

Gudenåens løb i Randers Kommune går syd om Langå i en veldefineret ådal omgivet af skrænter. Efter Langå vider dalen sig

ud med de store sammenhængende Væth, Værum, Hornbæk og Vorup Enge. En stor del af engene er opkøbt af Aage V. Jensens Naturfond. I samarbejde med Naturstyrelsen og Randers Kommune naturgenoprettes engene for at opsamle kvælstof.

Naturgenopretningen har skabt basis for et meget rigt fugleliv – bl.a. havørn og dobbeltbekkasin.

Syd for Langå optager Gudenåen sidevandløbet Lilleå og ved Fladbro løber Nørreåen til.

Allerede i middelalderen var der bro over Gudenåen ved Aabro. Aabro var hjemsted for to årlige markeder, og i 1800-tallet lagde mange pramme til her, fordi der var en kro – Aabrohus Kro.

Det var anlæggelsen af jernbanerne fra Aarhus og til Viborg i 1860'erne, som for alvor satte skub i byudviklingen og gjorde Langå til et knudepunkt for togtrafikken i Jylland..





De nye udsigtsplatforme i Hornbæk Enge benyttes flittigt af bl.a. fuglefotografer.

Langå Borger- og Håndværkerforening købte i 1923 Skovlystområdet ved Gudenåen med henblik på at skabe et friluftsområde for byen.

Købstaden Randers har fået sine privilegier i middelalderen, da byen var en handelsby med flere klostre. Efter reformationen blev Gråbrødre-klostret ombygget til Dronningborg Slot, som sidst i 1600-tallet blev centrum i Dronningborg Rytterdistrikt.

Randers Havn med Tørvebyggen i Gudenåen var en vigtig udskibningshavn for bl.a. landbrugsprodukter, tegl og tørv fra oplandet og fra midten af 1800-tallet også for produk-



Nye lystfiskeplatforme ved Gudenåen i Langå – blandt Danmarks bedste laksevand.

ter fra handelspladsen og papirfabrikken i Silkeborg.

Forslag til kommende delprojekter

Der er som nævnt under Favrskov Kommune side 23 fremsat forslag om at lade Gudenåstien følge et relativt nyanlagt tracé på grusveje langs jernbanen Langå-Viborg, hvor Banedanmark for år tilbage nedlagde en række overkørsler og i stedet anlagde private grusveje langs med og syd for banen.

Grusvejene er ikke gennemgående, og der skal derfor føres forhandlinger med lods-

ejerne om muligheden for at føre en ubrudt stiforbindelse igennem langs banen. Omkostningerne vurderes at være væsentligt lavere end en hævning af Trækstien gennem Velle Mose i Favrskov Kommune.

Ved Skovlyst i Langå er der forslag om at hæve et bynært stykke af Trækstien i forlængelse af et netop afsluttet grønt partnerskab, som er gennemført af Randers Kommune og netværket Gudenåens Potentialer.

Ved shelterpladsen Johannesberg er der ønske om at forbedre opholdsfaciliteterne med bl.a. grill- og bålplads.

En lokal borgergruppe i Stevnstrup arbejder på at lave et havneanlæg ved Gudenåen, hvor blandt andet kajaker og handicapvenlige både kan ligge til.

Ved Nørreåen i Fladbro er der ønske om at etablere en opholdsplatform, borde/bænkesæt og formidling.

På den sydøstlige side af Gudenåen har Naturstyrelsen forslag om at opsætte et fugletårn ved Væth Enge, ligesom der i Værum Enge er forslag om formidling og sikrere passager på spange over grøfter m.v.

Frijsenvold Laksegård er en væsentlig kulturhistorisk lokalitet, og her har Naturstyrelsen også foreslået bedre adgang og formidling.

Naturrådet for Gudenåengene arbejder på at skabe nye og bedre muligheder for naturoplevelser i Gudenåengene ved Randers.

Oversigt over ønsker i Randers Kommune			Ønsker			
Kommune	Emne	Forslagsstiller	Sti	Faciliteter	Formidling	I alt
Randers	Sti langs Jernbanen Ulstrup-Langå, Randers Kommunes del	Randers Kommune	1.950.000		100.000	2.050.000
Randers	Grønt partnerskab om Langå i Udvikling, fase 2 træstier 300m	Langå i Udvikling	1.155.000			1.155.000
Randers	Grønt partnerskab om Langå i Udvikling, fase 2 grusstier 350m	Langå i Udvikling	105.000			105.000
Randers	Johannesberg, borde/bænkesæt, grill og bålplads og infotavle	Randers Kommune		30.000	14.000	44.000
Randers	Stenstrup, havneanlæg for kajaker og handicapvenlige både	Randers Kommune		250.000		250.000
Randers	Væth Enge, fugletårn og formidling	NSt. Kronjylland		205.000	14.000	219.000
Randers	Frijsenvold Laksegård	NSt. Kronjylland			14.000	14.000
Randers	Frijsenvold Enge, etablering af sikre passager over grøfter	NSt. Kronjylland	36.000			36.000
Randers	Værum Enge, A2-infotavler	NSt. Kronjylland			14.000	14.000
Randers	Værum Enge, etablering af sikre passager over grøfter	NSt. Kronjylland	24.000			24.000
Randers	Nørreåens udløb i Gudenåen: Platform, b/b og infotavle	NSt. Kronjylland		50.000	14.000	64.000
Randers	Formidling og nyafmærkning i Randers Kommune	Randers Kommune			110.000	110.000
	Uforudseelige omkostninger, ca. 5 %		165.000	26.000	15.000	206.000
I alt, Randers			3.435.000	561.000	295.000	4.291.000



Den fredede Amtmand Hoppes Bro over Gudenåen øst for Langå.

Afsluttede delprojekter

I Langå har Randers Kommune og Gudenåens Potentialer bl.a. i samarbejde med Danmarks Naturfond, som ejer Langå Egeskov, gennemført et grønt partnerskab om tilgængelighed, faciliteter og formidling.

Ved Skovlyst er der etableret toiletter og bedre opbevaringsforhold for kanoer og kajaker, madpakkehus og formidlingstavler, og det lokale stinet samt dele af Trækstien er hævet på træ og grus.

Frivillige fra Gudenåens Potentialer placerer højskiilt til formidling i Langå.



Andet

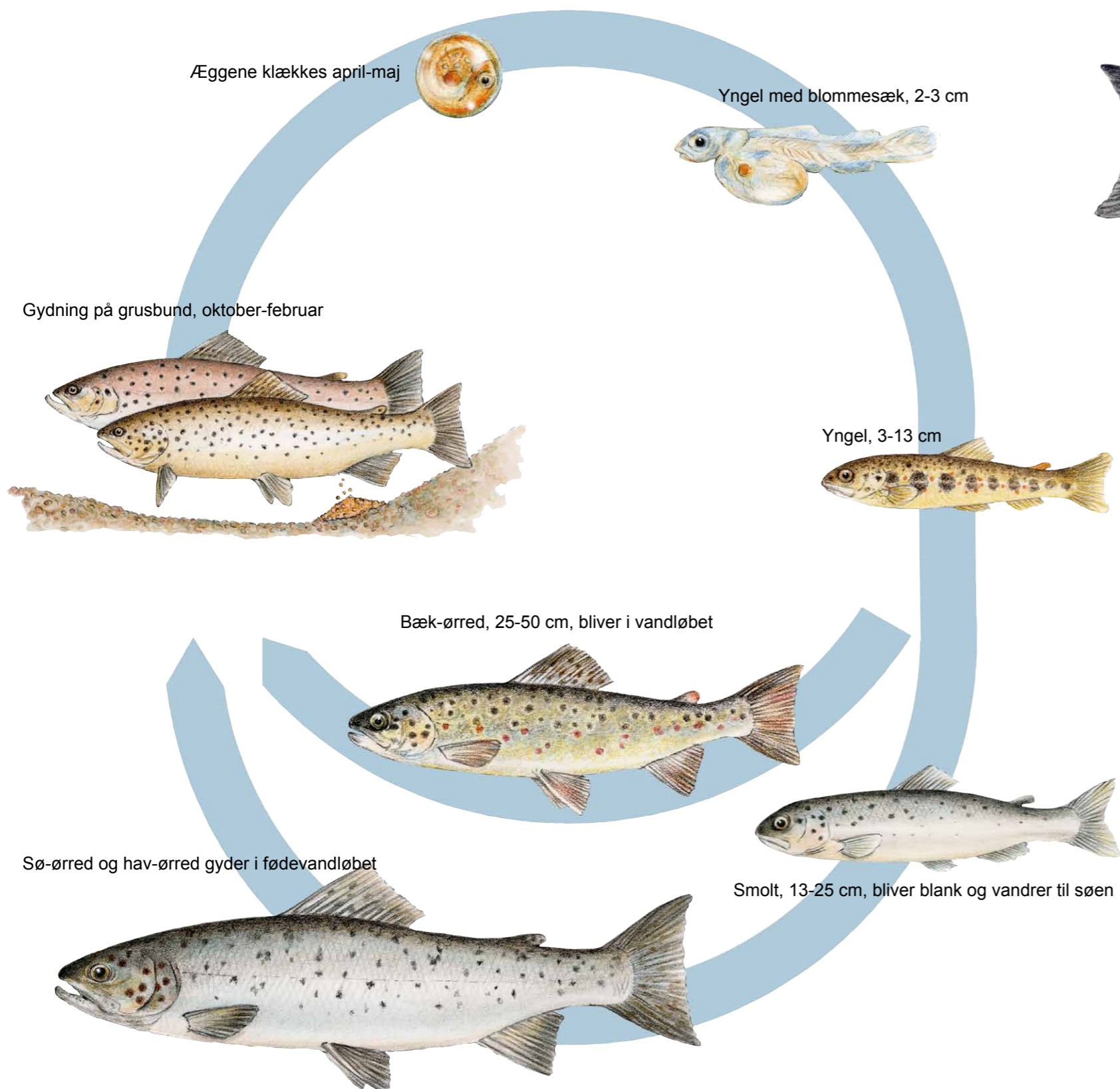
I Hornbæk Enge, Vorup Enge og Gudenåparken har Aage V. Jensen Naturfond i samarbejde med Randers Kommune opført handicapvenlige udsigtplatforme langs engsøerne og skabt tilgængelighed for alle.

Der er opført en oplevelsesgangbro gennem rørskoven og flere opholdsplatforme i den bynære Gudenåparken beliggende ved Randers Naturcenter. Stierne i områderne er flere steder blevet forbedret og hævet.

Nyt madpakkehus ved Skovlyst i Langå. I forgrunden skulpturen Pramdrageren.



Ørredens livscyklus



Laks

Ørred, *Salmo trutta*

Bæk-, sø- og havørreder er alle samme art – præget af deres opholdsted. Men spærringer i Gudenåen medfører, at havørreder ikke kan komme ret langt op i vandløbssystemet.

Ørreder gyder i mindre bække, som snor sig gennem landskabet, men de kan også gyde i åernes hovedløb.

Alle typer af ørreder gyder fra oktober til februar. Hunfisken finder et sted med hurtig strøm og stenbund, hvor hun graver en gydegrube med kraftige slag af halen. Hun stiller sig i bunden af gruben, og hannen kommer til og afgiver sæd, mens æggene gydes.

Er der ikke hindringer mod fiskenes vandring ned gennem å-systemet, vil nogle af de unge ørreder i marts-april efter nogle år i ferskvand vandre mod havet som smolt.

Smolt tilpasser sig saltvand og skifter farve fra en spraglet dragt til sølvfarve. I havet udvikler smoltene sig til blanke havørreder.

Smolt, som ikke vandrer til havet, bliver i vandløbet som bækørreder, eller i søer som sø-ørreder.

I Gudenåsystemet syd for Tangeværket lever en isoleret bestand af sø- og bækørreder uden kontakt til havet.

Laks, *Salmo salar*

Laks regnes af lystfiskere for en af de fornemste fangster, men de historiske laksegårde i bl.a. Gudenåen vidner om, at laksefiskeriet tidligere også var vigtigt økonomisk set.

Den sølvskinnende laks kendes fra ørreden på bl.a. en slankere halerod og færre pletter under sidelinjen. Gydedragten har et rødligt skær med sorte og røde pletter, og hannen udvikler en kæbekrog.

Laksen vejer normalt 1-15 kilo. I sjældne tilfælde kan den veje over 20 kilo.

Laksen var tidligere udbredt i en række vestjyske åer samt i Gudenåen. Bestanden i Gudenåen uddøde i 1920'erne, da Tangeværket blev bygget.

Indtil videre er laksefiskeriet i Gudenåen helt afhængig af udsætninger. Omkring år 2000 var Gudenåen blandt top-ti-listen over Europas bedste laksevande med udsatte laks fra Storåen.

I 2009 skete en sensation på Langå Sportsfiskerforenings stykke af Gudenåen. Den største danske laks i 75 år blev landet her, og den vejede 21,1 kg.



Baggrund



Asfaltsti ved Randers Regnskov.



Trampesti ved Sindbjerg/Stoubjerg.



Handicapvenlig sti i slotsgrus/cykelgrus.



Cykelgrus på geotekstil, Himmelbjergruten.

Begrebsafklaring

Veje

- **Større veje** er en samlebetegnelse på asfaltbelagte veje med offentlig adgang. Kun i meget begrænset omfang kan de indgå til rekreativt brug, hvis der ikke er alternativer (evt. spor i rabatten).
- **Mindre veje** er en samlet betegnelse på menneskeskabte færdselsarealer, der nu eller tidligere har tjent til færdsel med 4-hjulede køretøjer som biler og traktorer m.v. Egner sig ofte til rekreativt brug.
- **Private og offentlige markveje og skovveje** – er alle menneskeskabte færdselsarealer, som umiddelbart egner sig til rekreativt brug.

Stier

- **Stier** er også menneskeskabte færdselsarealer, som kan anvendes rekreativt.

Træstier i Uldum Kær,



Foto: Michael Laursen

- **Stier i eget trace** er betegnelsen på menneskeskabte færdselsarealer, der ikke egner sig til færdsel med motorkøretøjer, fordi de er mindre end veje eller ikke er funderede til køretøjer.

Ruter

- **Ruter** er kortlagte og afmærkede færdselsforløb af sammenhængende veje og stier. Afmærkningerne kan bestå i markeringer på pæle (pile og prikker), markeringer ved skilte efter vejlovgivningen eller markeringer på træer eller andre genstande i landskabet. Man kan tale om større, sammenhængende nationale eller regionale ruter eller kortere, afsluttede lokale ruter.

Ture

- **Ture** er anbefalinger om anvendelse af veje, stier og ruter for at nå et bestemt mål, en bestemt række af

temaoplevelser etc. Ture planlægges ofte af turistbureauer eller lokale folk, som gerne vil gøre opmærksom på oplevelser i et lokalområde.

Stityper efter belægning

- **Asfaltstier** er stier, der er belagt med asfalt. De egner sig normalt også til cykling og evt. færdsel med manuelle eller eldrevne kørestole.
- **Grusstier** er stier, der er belagt med grus. Afhængig af grusets beskaffenhed kan overfladen være jævn eller ujævn. Hvis der er skarpe materialer i gruset kan punkteringer være hyppige, hvis man cykler på grusstierne. Hvis grusstierne ikke hele tiden slides, vil bevoksning efterhånden vandre ind over stien.
- **Stenmelsstier** er grusstier, der er forsynet med et dæklag af stenmel, som gør overfladen hårdere og mere jævn

end grusstier. Stenmelsstier egner sig normalt også til cykling og evt. færdsel med manuelle eller eldrevne kørestole.

- **Slotsgrus eller cykelgrus** er en belægningstype med hård overflade, men hvor der kun udlægges ét lag grus, som har den samme overfladiske beskaffenhed som stenmelsstier. Cykelgrus har runde korn, så punkteringer forekommer mindst muligt.

- **Træstier** er stier over især vådbundsarealer, hvor der kan forekomme oversvømmelser, eller hvor man ønsker at sikre vandets frie bevægelighed under stien af hensyn til naturen m.v. Træstier etableres enten

på pæle i træ eller på galvaniserede metalskrueben, som kan tåle langvaring vand- og jordkontakt. Dæklaget kan være forskellige træsorter med lagret eg eller udenlandske hårdtræ-arter som de mest holdbare. Af hensyn til faren for glatte stier kan overfladen være riflet, eller der kan være monteret skridsikring.

- **Trampestier** er stier, hvor man anvender den belægning, der er i naturen i forvejen, og hvor publikum tåler naturens skiftende påvirkninger af trampestien. Sådanne stier kaldes også for trampespor eller blot spor. Over våde passager kan trampestier suppleres med f.eks. barkflis, spange eller broer, træstier etc.

Fra etableringen af Trækstien ved Vejerslev Skov som hævede træstier.





Trafikarter

Vandring

Vandring kan have mange formål. For de lokale beboere vil det ofte handle om kortere ture, hvor man slapper af eller motionerer med en rask travetur – en tur, hvor man lufte børnene eller hunden. Enkelte vil kunne bruge dele af de sammenhængende ruter til daglige transportformål til f.eks. skole eller arbejde. For turisten vil det primære formål være at se nye steder og få oplevelser og viden – evt. ved ture over længere strækninger og evt. med oppakning til ophold ved åen i flere dage. Vandring vil i de fleste tilfælde være uorganiserede oplevelser, men der kan også være tale om guidede ture for grupper eller kommercielle aktiviteter via eventbureauer etc.

Løb

Løb er mange ting – fra den daglige motionsløbetur i nærområdet til længere og mere ekstreme løbeoplevelser som trailrunners, maraton-distancer etc. Afmærkede ruter vil kunne indgå i løbeturen, som tilrettelægges af den enkelte løber. Større løb organiseres af løbeklubber m.v., som indhenter de fornødne tilladelser fra myndigheder og lodsejere.



Cykling på almindelige turcykler

Cykling kræver som regel et fastere underlag – uanset om der er tale om kortere transportture eller længere rekreative ture. Da disse cyklister ofte helst vil anvende asfalterede veje er der også trafiksikkerhedsmæssige aspekter at tage i betragtning ved afmærkning af egnede ruter, som ofte vil følge mindre veje. Langs større og meget trafikerede veje anlægges ofte cykelstier til transportopgaverne mellem hjem og f.eks. arbejde/skole/indkøb.

Cykling på mountainbikes, MTB

MTB er meget populært og anvendes dels til rekreative oplevelser, men også til motionsformål – herunder mere ekstreme former som cykling uden for vej og sti eller meget lange cykelture gennem vanskeligt og varieret terræn. Konkrete eksempler på konflikter mellem mountainbike-cyklister og andre brugere af skovene er blevet eksponeret, men det er dermed blevet en gængs opfattelse, at der er specielt mange konflikter knyttet til cykling på mountainbikes. Cykelklubberne oplever, at konflikterne er begrænsede, og at man på klubplan gør meget for at sikre en hensynsfuld adfærd overfor skovens andre brugere.



Ridning

Ridning finder ofte sted på nogle af de samme færdselsarealer som vandring og cykling – f.eks. skovveje og markveje. Rytternes rettigheder til at færdes i landskabet beror ofte på egne aftaler med private lodsejere, som via salg af ridekort kan tage betaling – f.eks. for slidskader, som heste forårsager. Kun få steder har ryttere en for almenheden sikret ret til at ride. Det kan f.eks. være på veje i offentlige skove, eller hvor der er afmærket ridespor eller på særligt anlagte ridestier over længere strækninger.

Rollator- og kørestolsbrugere

stiller krav til belægninger af en vis standard – dog afhængig af egne kræfter og den hjælpe-teknologi, man har til rådighed. Hvor det giver mening, bør der planlægges og etableres stier ud fra principperne om tilgængelighed for alle. En række normer vedr. stigninger, belægningstyper, stibredder etc. kan bringes i anvendelse. Især ved renoveringer og nyanlæg, bør det overvejes, om der umiddelbart kan skabes "universel tilgængelighed" gennem valg af fornuftige tekniske løsninger. Ofte giver det god mening at investere det evt. ekstra, der skal til for at opnå det optimale resultat.



Planlægning af ruter

Grundprincippet i GudenåStien er, at hovedforløbet fra kilderne til fjorden bør sikres som en varig sti. Frivillige aftaler kan især danne grundlag for lokale ruter.

Tiltrækkende for et tracé

At planlægge et tracé til en sti kræver en del forundersøgelser, som tager udgangspunkt i at sikre adgang til f.eks. en udsigt, et fortidsminde/mindesmærke, en naturlokalitet eller skabe forbindelse mellem andre stiforløb.

Et forløb af stor naturskønhed, forbi interessante oplevelser eller formidling vil være af højeste prioritet. Tracéet vil medvirke til at styre den rekreative færdsel, derhen, hvor man ønsker at publikum skal komme.

Et tracé, som bygger på eksisterende rettigheder vil være lettere at realisere, end et stiforløb, hvor man skal erhverve rettigheder. Sikring af rettigheder vil skabe et varigt stiforløb, som man bedre kan formidle og supplere med investeringer i faciliteter m.v.

Forhold, der taler imod et tracé

Især hensyntagen til private beboere, lodsejerinteresser, sårbare naturarealer eller sjældne arter kan betyde, at man ved planlægningen af et tracé bør vige udenom bestemte områder. Der skal i sådanne situationer ske en afvejning af interesserne.

Man kan forestille sig, at f.eks. gående færdsel nogle steder vil være mere hensynsfuld, end ridende eller cyklende færdsel – bl.a. fordi den gående færdsel i konkrete tilfælde ikke stiller store krav til anlæg.

Frivillige aftaler

I mange tilfælde bygger etableringen af stier over private arealer på frivillige aftaler, der er indgået mellem en lodsejere og lokale interessenter eller myndigheder.

F.eks. er ordningen om Spor i Landskabet – www.spor.dk – et udtryk for en frivillig aftale. Ved indgåelse af frivillige aftaler udbetales ikke erstatning, og der kan ikke vindes hævd på sporets forløb. Aftalen kan normalt ophæves af begge parter uden varsel med mindre andet er aftalt.

Tinglysning af rettigheder

En aftale kan tinglyses på de pågældende ejendomme. En tinglyst aftale er ikke mulig at ophæve med mindre den tinglyste aftale indeholder bestemmelser om, hvordan aftalen ophæves, eller hvis parterne er enige om at ophæve den.

Som udgangspunkt vil en tinglyst aftale derfor blive permanent. I praksis lader ejeren frivilligt aftalen tinglyse – evt. mod en aftalt kompensation.

Tinglysning af en færdselsret over privat areal bør også indeholde en aftale om, at der kan ske afmærkning/formidling og sikring af forhold vedr. driften samt mulighed for at udføre eventuelle anlæg på arealet på sigt (belægninger etc.).

Erhvervelse og udstykning

Erhvervelse og udstykning af et færdselsareal fra f.eks. en privat ejendom vil være den bedste sikring af offentlighedens ret til færdsel.

I givet fald er det myndigheden, som ejer af arealet, der – under de rammer lovgivningen iøvrigt afstikker – kan fastlægge stiens udformning, belægning m.v. inden for det matrikulære areal, der er præcist afsat med skelpæle i overensstemmelse med matriklens oplysninger. Den tidligere ejer af arealet har solgt arealet fra sin ejendom og har modtaget en passende pris for arealet.





Passage over mark med græssende kreaturer

Juridiske forhold

- **Offentlige veje** reguleres gennem lov om offentlige veje. Ved offentlige veje forstås veje, gader, broer og pladser, der er åbne for almindelig færdsel, og som administreres af stat eller kommune.

I vejlovgivningen opdeler man de offentlige veje i statsveje og kommuneveje med henholdsvis staten og kommunerne som vejmyndighed.

- **Private fællesveje** reguleres gennem lov om private fællesveje (privatvejsloven).

Vejmyndigheden for en offentlig sti kan bestemme, at en privat fællesvej skal have status som offentlig sti, men i øvrigt bibeholdes som privat fællesvej. Vejmyndigheden for den offentlige sti afholder en forholdsmæssig andel af udgifterne til den private fællesvejs vedligeholdelse.

- **Private veje** er veje, gader, broer eller pladser, der ikke opfylder betingelserne for at være offentlig vej eller privat fællesvej (typisk en vej, der kun tjener som færdselsareal for ejendommens ejer – også kaldet private enkeltmandsveje).
- **Offentlige stier** er færdselsarealer, der fortrinsvis er forbeholdt gående, cyklende eller ridende færdsel, og som er åbne for almindelig færdsel, og som staten eller en kommune administrerer efter lov om offentlige veje.

- **Private fællesstier** er færdselsarealer, der fortrinsvis er forbeholdt gående, cyklende eller ridende færdsel, og som fungerer som færdselsareal for anden ejendom end den ejendom, som færdselsarealet ligger på, når ejendommene ikke har samme ejer.

- **Private stier** er stier, der ikke opfylder betingelserne for at være offentlig sti eller privat fællessti – typisk en sti, der kun tjener som færdselsareal for ejendommens ejer, også kaldet private enkeltmandsstier.

- **Ekspropriation** til offentlige vej- og stianlæg kan vejbestyrelsen iværksætte, når almentilbyggeren kræver det. Det samme gælder til private vej- og stianlæg. Ved ekspropriation erhverves ejendomsret til f.eks. arealer og bygninger, eller der pålægges indskrænkninger i ejernes rådighed eller erhverves ret til at udøve en særlig råden over faste ejendomme. Ved ekspropriation nedsættes en taksationskommission til at tage stilling til erstatning.

- **Fredning af landarealer og ferske vande** kan gennemføres af Fredningsnævnet – bl.a. for at give befolkningen adgang til at færdes og opholde sig i naturen samt forbedre mulighederne for friluftslivet.

For det tab, som en fredning påfører en ejer, bruger eller indehaver af en anden

rettighed over en fredet ejendom, ydes der erstatning. En fredningssag kan rejses af miljøministeren, kommunalbestyrelsen eller Danmarks Naturfredningsforening.

Naturbeskyttelseslovens adgangregler

Naturbeskyttelseslovens adgangsregler regulerer offentlighedens adgang til naturen:

- **Strande:** Strandbredder og andre kyststrækninger er åbne for færdsel til fods, kortvarigt ophold og badning på arealer mellem daglig lavvandslinje og den sammenhængende landvegetation. Reglen omfatter ikke arealer, der inden den 1. januar 1916 er udlagt som have eller inddraget under en erhvervsvirksomhed, der drives på ejendommen. Det samme gælder forsvarsanlæg og havneanlæg.

På privatejede strandbredder og kyststrækninger må ophold og badning ikke finde sted inden for 50 m fra beboelsesbygninger. I perioden fra 1. april til 30. september skal hunde føres i snor. Hunde skal altid føres i snor, hvor der er græssende husdyr. I perioden fra 1. september til 31. maj er ridning tilladt på den ubevoksede strandbred og direkte ned dertil, hvis der er lovlig adgang til stranden.

- **Skove:** Skove er åbne for færdsel til fods og på cykel samt for ophold, hvis der er lovlig adgang dertil. Det gælder

dog ikke for skovarealer, der er afmærket som militære anlæg. Ejeren kan forbyde adgang på dage, hvor der holdes jagt, eller i områder, hvor der foregår intensivt skovningsarbejde.

I privatejede skove må færdsel til fods og på cykel kun ske ad stier og veje. Der er kun adgang fra kl. 6 til solnedgang, og ophold må ikke finde sted inden for 150 m fra beboelses- og driftsbygninger. Adgang sker på eget ansvar. Hunde skal føres i snor.

Ejeren kan ved skiltning fastsætte indskrænkninger i adgangen til cykling på stier, hvor cykling medfører særlige problemer. Kommunalbestyrelsen, for statsjede arealer miljøministeren, kan helt eller delvis tilsidesætte et sådant forbud.

Ridning er tilladt ad private fællesveje, der fører igennem skove, medmindre ejeren ved skiltning efter bestemmelserne i mark- og vejfredsloven helt eller delvis har forbudt adgangen til ridning. Kommunalbestyrelsen, for statsjede arealer miljøministeren, kan i særlige tilfælde helt eller delvis tilsidesætte et sådant forbud.

- **Udyrkede arealer:** Udyrkede arealer er åbne for færdsel til fods og ophold, hvis der er lovlig adgang dertil. Adgang sker på eget ansvar. Ejeren kan forbyde adgang på dage, hvor der holdes jagt,



Odde

eller i områder, hvor der foregår intensivt landbrugsarbejde. Til privatejede, udyrkede arealer er der kun adgang fra kl. 6 til solnedgang. Ophold må ikke finde sted inden for 150 m fra beboelses- og driftsbygninger. Hunde skal føres i snor.

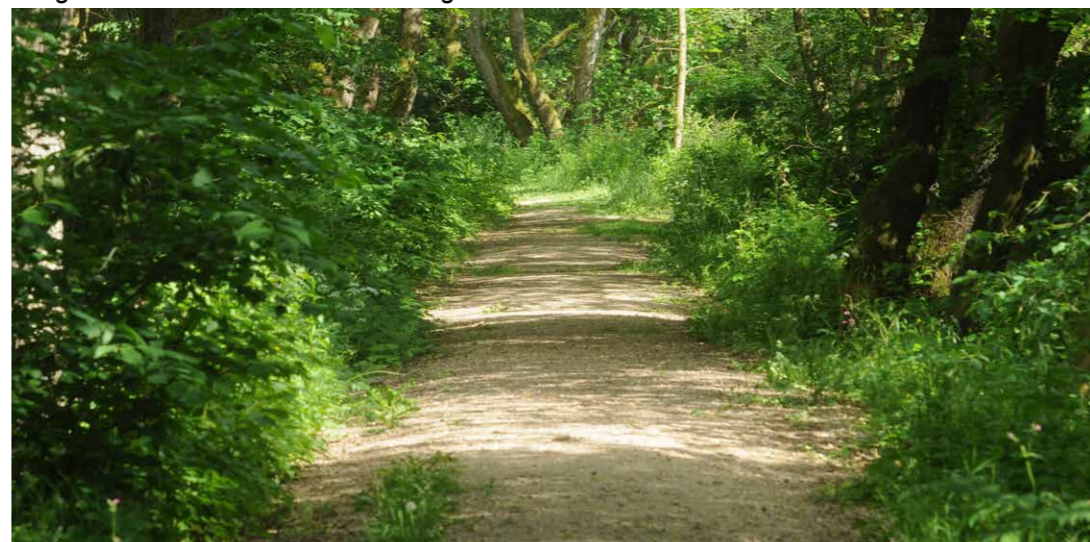
Bestemmelsen om adgang til udyrkede arealer gælder ikke privatejede arealer, der i deres helhed er forsvarligt hegnede.

Bestemmelsen gælder heller ikke de bræmmer langs vandløb og søer, som efter lov om vandløb skal holdes udyrkede, medmindre de grænser op til arealer, der er åbne for offentlighedens adgang.

Der er dog adgang til hegnede, udyrkede arealer, hvor der ikke er græssende husdyr, gennem låger og led og over stenter eller lignende, såfremt der ikke er opsat skilte, der helt eller delvis forbyder denne færdsel. Ejeren kan opsætte sådanne skilte, hvis færdslen er til gene for den erhvervsmæssige udnyttelse af ejendommen, hvis den i særlig grad generer privatlivets fred, eller hvis der er behov for beskyttelse af dyre- og planteliv.

Hvor hegningen eller skiltningen ikke er rimeligt begrundet, kan kommunalbestyrelsen påbyde hegningen eller skiltningen fjernet eller påbyde opsætning af låger, stenter eller lignende eller opsætning af skilte om adgangsmuligheden.

Langs Klosterkanalen ved Den Tvungne Å fra Riværket til Klostermølle.



- **Veje og stier:** Færdsel til fods eller på cykel ad veje og stier i det åbne land kan af ejeren ved skiltning kun helt eller delvis forbydes, hvis færdslen er til gene for den erhvervsmæssige udnyttelse af ejendommen, hvis den i særlig grad generer privatlivets fred, eller hvis der er behov for beskyttelse af plante- og dyreliv (efter bestemmelserne i mark- og vejfredsloven). Adgang sker på eget ansvar.

Ejeren kan på samme måde forbyde cykling på stier, hvor cykling medfører særlige problemer, og færdsel ad private enkeltmandsveje og -stier på dage, hvor der holdes jagt, eller hvor færdslen på grund af intensivt landbrugsarbejde kan være forbundet med fare.

Kommunalbestyrelsen kan helt eller delvis tilsidesætte et forbud mod gående og cyklende færdsel for gennemgående veje og stiers vedkommende og i særlige tilfælde tilsidesætte et forbud mod ridning på gennemgående private fællesveje.

- **Nedlæggelse af veje og stier:**

Nedlæggelse af gennemgående veje og stier, nedlæggelse af veje og stier, der fører til strande, skove og udykede arealer, og nedlæggelse af veje og stier, der fører til særlige udsigtspunkter, kulturminde og lignende, må tidligst ske 4 uger efter, at ejeren har givet skriftlig meddelelse herom til kommunalbestyrelsen. Såfremt kommunalbestyrelsen ikke senest 4 uger efter modtagelsen af meddelelsen har truffet afgørelse om at ville foretage en nærmere vurdering af vejens eller stiens



De regionale cykelruter er mange steder tydeligt skilte

rekreative betydning, kan nedlæggelsen iværksættes. Kommunalbestyrelsen kan træffe afgørelse om, at vejen eller stien ikke må nedlægges, såfremt vejen eller stien har væsentlig rekreativ betydning, og såfremt der ikke findes eller etableres tilfredsstillende alternative adgangsmuligheder.

Reglerne gælder dog ikke, hvis ejeren kan godtgøre, at vejen eller stien udelukkende er etableret som led i en (frivillig) aftale om fremme af offentlighedens adgangsmuligheder.

Ulovlig skiltning og afspærringer er der desværre mange eksempler på langs Gudenåen!



Stiforbindelse mellem Randers Regnskov og Vorup Enge over Gudenåen – etableret på siden af motorvejsbro.

Drift

Det er normalt ejeren af en sti eller en afmærket rute, som står for driften. Det vil sige at sikre, at stien/ruten er fremkommelig, og at belægninger, afmærkning og formidling vedligeholdes.

Naturstyrelsen står for driften på statens arealer, mens kommunerne som regel har driftsopgaven på kommunale og efter nærmere aftaler også på private arealer.

Driftsopgaven eller dele af denne opgave kan også tillægges lokale grupper eller foreninger, som tager initiativ til f.eks. en lokal rute. F.eks. kan frivillige, som etablerer et Spor i Landskabet over en eller flere ejendomme selv påtage sig driftsopgaven efter aftale med lodsejerne.

Etablering af træstier i lagret eg med galvaniserede skrueben, Trækstien ved Bjerringbro.



Efter den seneste kommunesammenlægning, hvor amterne blev nedlagt, blev driftsopgaver vedr. eksisterende stier/ruter m.v. overført fra amterne til de nye kommuner. Det har i flere situationer medført, at driften af længere stiforløb, som tidligere var placeret hos amtet blev fordelt på flere kommuner.

Det har igen stillet krav om opbygningen af en koordinering af driftsopgaven kommunerne imellem, hvilket har taget tid.

Derfor er mange af de længere stier/ruter afmærket efter ældre principper, og formidlingen er ikke blevet vedligeholdt eller udskiftet. I arbejdet med Gudenåstien vil det være muligt at løfte denne driftsopgave flere steder.

Erstatning

Siden naturfredningsloven i 1969 gav offentligheden adgang til de private skove, har staten med *Brand-, Tyveri- og Hærværksordningen* kunnet godtgøre lodsejerne omkostninger i forbindelse med eventuelle skader forvoldt af publikum:

- Skader på skovbevoksede arealer, opskovede træeffekter, landbrugsafgrøder
- Skader på driftsbygninger, anlæg, indretninger, maskiner m.v., der bruges ved den jordbrugsmæssige, herunder jagtmæssige anvendelse
- Indbrud i aflåst skurvogn o.lign.
- Skader på besætninger
- Oprydning efter større, samlede affaldsflæsninger, medmindre aflæsningen er foretaget umiddelbart op til offentlig vej
- Visse afværgeforanstaltninger
- Skader på publikumsfaciliteter og bevaringsværdige kulturminde.

Nogle skader er ikke omfattet:

- Tyveri fra isoleret beliggende uafåst skur samt tyveri af håndværktøj og mindre genstande, der efterlades under åben himmel
- Skader, der forudsætter eller skyldes motorkøretøj, knallert eller ridning
- Tyveri, der forudsætter brug af medbragt værktøj.

Lodsejere skal anmelde skaden til politiet inden 8 dage, og dernæst skal skaden anmeldes til Naturstyrelsen inden 4 uger.

